Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Kjellerup og Omegns Landboforening

1866-1966

Kjellerup og Omegns Landboforening

gennem 100 år

Redigeret af
Konsulent Viggo Pedersen, Kjellerup

1866 1. DECEMBER 1966

Indholdsfortegnelse

Forord 7
v/ gdr. Ejnar Sørensen, Haurbak.

Foreningens historie 9
v/ fhv. gdr. Johs. Kristensen, Liselund.

Foreningens formænd 18
v/ konsulent Viggo Pedersen, Kjellerup.

Foreningens sekretærer 29

Uddeling af æresbelønninger 30
v/ konsulent Viggo Pedersen.

Husdyrbruget 34
v/ konsulent Viggo Pedersen.

Planteavlen 54
v/ fhv. gdr. Johs. Kristensen

Læplantning 60
v/ fhv. havebrugskonsulent Ole Nielsen, Højbjerg.

Regnskabet 64
v/ konsulent A. Irgens-Møller, Kjellerup.

Ungdomsarbejdet 73
v/ fhv. planteavlskonsulent Frede Mortensen, Kjellerup.

Den landbrugsfaglige Ungdomsskole 77
v/ konsulent Viggo Pedersen.

Husholdningsarbejdet 82
v/ fru Anna Dahl, Skovsborg.

Deltagelse i andre virksomheder 86
v/ konsulent Viggo Pedersen.

Egnens historie 89
v/ konsulent Viggo Pedersen.

Omslagstegningen og vignetterne
tegnet af Johs. Bæch, Langå.

Forord

Kjellerup og Omegns Landboforening kan i år se tilbage på 100 års virksomhed, og det har vi ønsket at markere blandt andet ved udsendelse af dette jubilæumsskrift. Vi håber, at et sådant skrift kan være til glæde både for nuværende medlemmer og for kommende slægter.

Det er en enorm udvikling, der i disse 100 år er foregået på Kjellerupegnen. Prøver vi at tænke os, hvordan forholdene var, dengang initiativrige mænd tog skridt til dannelse af landboforeningen, må vi sætte fantasien i sving.

Det var dengang en egn vidt forskellig fra den, vi kender i dag. Der var kun meget små bysamfund. Kjellerup by bestod for 100 år siden kun af nogle få huse. Landbruget var det altdominerende erhverv, og næsten hele befolkningen var direkte knyttet til dyrkning af jorden.

Kjellerupegnen er fortsat i dag en udpræget landbrugsegn, men udviklingen, der er sket i de 100 år, har helt ændret forholdene. Mange andre erhverv er kommet til, og mekaniseringen og rationaliseringen har medvirket til, at antallet af beskæftigede ved landbruget er blevet reduceret til et fåtal.

Har de ydre forhold for landbruget således helt skiftet karakter, så er også landbrugets egne vilkår totalt ændret. I den række af artikler, der indeholdes i dette jubilæumsskrift, kan der læses om den udvikling, der er sket på det faglige område. Kjellerup og omegns Landboforening har haft sin store betydning i denne udvikling og har været medvirkende til en faglig dygtiggørelse af landbrugets udøvere. Vi har også den glæde at kunne konstatere, at landboforeningen her på egnen på flere områder har

taget initiativer, som sidenhen er blevet fulgt op af andre landbrugsfaglige foreninger andre steder i landet. Også i den udvikling, der er foregået på egnen, har landboforeningen været med – til gavn for denne egns befolkning. Mange mænd og kvinder har i de svundne 100 år ydet en beundringsværdig indsats for at bedre forholdene for den del af vort lands befolkning, der dyrker jorden.

Vi, der i dag står i ledelsen af landboforeningen, vil bestræbe os for at videreføre dette arbejde og medvirke til, at der også i industrialiseringens tidsalder bliver rimelige vilkår for landbrugserhvervet. Mange opgaver er løst her på egnen, og det er sket gennem sammenhold. Jeg tror også, at vi magter fremtidens opgaver, hvis vi står sammen om dem.

Ejnar Sørensen.

Kjellerup og Omegns Landboforening gennem 100 år

I 1866 vedtog en kreds af landmænd på Kjellerupegnen at ville danne en landboforening, idet man vel følte, at afstanden til Viborg og Silkeborg og de derværende foreninger var for stor. Fra Silkeborg kom der imidlertid opfordring til at gå ind i denne forening for »at vokse i styrke, åndeligt som materielt«. På et landboforeningsmøde i Silkeborg d. 1. december 1866 blev det vedtaget at udvide denne forenings område til Lysgård Herred. Christens, Frausinggård, Møller, Marienlyst, Hee, Vester Keilstrup og redaktør Sørensen, Silkeborg, forhandlede med folk fra Kjellerupegnen og udarbejdede love og vedtægter på Kjellerup Kro den 6. december 1866. Disse blev vedtaget på møder i Silkeborg den 15. december og i Kjellerup den 20. december, og hermed var Silkeborg, Lysgård og Hids Herreds Landboforening dannet.

Den første bestyrelse bestod for Silkeborg af prop. Aude, Løvenholt og gdr. Thomas Jensen, Rustrup. For Hids Herred af gdr. P. Bøndergård, Lemming og prop. Hildebrandt, Grauballegård. For Lysgård Herred af forpagter Møller, Marienlyst og propr. F. Friis, Duelund. Uden hensyn til bopæl valgtes propr. Christens, Frausinggård, kammerjunker Drechel, Silkeborg, og propr. Hee, Vester Keilstrup.

Oprettelsen af landboforeninger har sin begyndelse i dannelsen af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab i 1769. Den norsk, danske Ludvig Holberg var den, der igennem sine komedier og andre litterære værker vækkede til eftertanke, og han havde tro på, bønder kunne gives fri uden skade. Af hans åndsfæller var

F. C. D. Reventlow den, der fik størst betydning i bondens oplysning og i lovgivning om landboreformerne. Hans ord ved en arvefæsteoverdragelse i 1788 var: »Gud vil vist gøre disse bønder til et eksempel for Danmark, som af deres brødre vil følges og gøre den i fordums tid miskendte bondestand til et arbejdsomt, lykkeligt og kækt folk, af hvis velstand alle andre stænder vil tage deres udspring, og på hvis troskab og mod kongen kan lide som på det sikreste værn«.

Sammen med Reventlow stod mange af tidens betydelige mænd, men der var også mange imod de nye tanker. Af skuffelser var der mange, så man gik forsigtigt frem. Datidens præster var også for en bedring af bondens kår. Præsten, Niels Blicher, Vium, har i sin bog »Topografi over Vium Præstekald« 1794 givet en beskrivelse af bondens kår, som han finder for ringe. Vankundighed og råhed var stor før 1770, »men almuen mærker nu, at den gerne kan vove nogle trin fremad i kunst og videnskab« og nævner, at det sikreste middel til kulturens og oplysningens fremme bliver en forbedret skoleindretning: En langt kortere lærebog i religion, men en mere udførlig læsebog, undervisning i natur- og verdenshistorie, regning, skrivning og landøkonomi. Der skulle også oprettes ordentlige læsebiblioteker – »men hvorfra tager vi fattige præster evnen«.

Som forbedring af landbruget nævner N. Blicher fællesskabets ophævelse, hoverifrihed, ejendomsret, kartoffelavl, brug af pløjestude, bedre fårehold, ophævelse af forbud mod hjemmebrænding af brændevin, bedre lærere og en lykkeligere præst. »Stor fremgang til det bedre er vel heller ikke at håbe på så længe, de bånd og byrder, der ligger på landalmuen, skal uden al forandring og lindring vedvare«.

Efter napoleonstiden, pengekrisen og landbrugskrisen kom man i 1830'erne ind i en rolig og god udvikling. Det åndelige og politiske liv satte sit præg på erhvervslivet, og på denne egn kan vi ikke glemme digteren, præsten og landøkonomisk skribent, Steen Steensen Blicher. Han var 50 år forud for sin tid med sæd-

skifteforslag, plantning af skove og forslag til dannelse af opdrætterforeninger, hvor de nationale husdyr skulle udvælges og bruges uden indblanding af fremmed blod. Han troede også, den danske bonde selv kunne finde vejen frem. Tanken i landboreformerne var så uegennyttig, menneskelig og fremsynet, at Danmark i dag har jordlove, der ikke er bedre andre steder.

I indbydelsen til at danne en landboforening for Viborg amt 1845 skrives, at der i en lang årrække har været en levende sans blandt amtets landmænd til et forbedret landbrug, og det har båret rige frugter. »Disse glædelige fremskridt til et herligt mål vil vinde forøget styrke, når de nyttige kundskaber og erfaringer, som den enkelte erhverver, bliver almindeligt bekendt blandt egnens landmænd«.

Etatsråd, herredsfoged for Lysgård og Hids Herred, H. H. Holm, Dalsgård ved Kjellerup blev valgt til V. A. L. F.s første formand.

Den tekniske udvikling og fremskridtet i videnskab og politik, Landbohøjskolens oprettelse 1858, højskolebevægelsen, krigen 1864 og den almindelige trang til landets udvikling var grundlaget for dannelsen af Silkeborg, Lysgård og Hids Herreds Landboforening. Disse ca. 100 år, som gik fra Landhusholdningsselskabets stiftelse til 1866, var meget indholdsrige. Politisk, åndeligt, kulturelt og teknisk har vi et tidsafsnit, hvor man med glæde kan dvæle og finde spiren til meget af det, der senere er sket i vort folk. Et festskrift for Kjellerup og Omegns Landboforening kan vanskeligt påbegyndes uden at mindes begivenhederne før og for dens dannelse.

Landboforeningens virksomhed var i begyndelsen en livlig afholdelse af møder, hvor der blev drøftet forskellige emner ved en lokal indleder. Der blev bl. a. drøftet, hvor modent kornet skulle være, før det blev høstet. Endvidere blev der rejst spørgsmål om dræning, plantning i almindelighed og navnlig om beboelsesstedet og oprettelse af fattiggårde og de fattiges anbringelse derpå.

Diplom fra dyrskuet i 1894. Tildelt Anton Mikkelsen, Vattrupgård, for udstilling af kvien »Flora«. 4. præmie, 5 kr.

Landhusholdningsselskabet havde stor indflydelse på foreningens virksomhed. Ved dyrskuet i Kjellerup 1867 udbetaltes 343 rdl. i præmier. Dyrskueudvalget indkøbte til bortlodning redskaber for 250 rdl. Der oprettedes en forening til indkøb af kunstige gødninger. 1870 bestemtes at afholde to generalforsamlinger årligt skiftevis i Silkeborg, Kjellerup og Ans. Det blev ligeledes bestemt, at dyrskuerne skulle skiftes mellem disse tre byer.

1872 var der 272 medlemmer, hvoraf 56 gav 2 rdl. i kontingent. De resterende gav 1 rdl. Sparekassebidraget var på 100 rdl. Husmandssagen havde en særlig bevilling på 10.000 rdl. til præmiering af velddrevne brug og blev omfattet med særlig stor interesse af H. J. Hansen, Marsvinslund, der fik indstiftet F.a.j.L. sølvmedalje for landboflid som en særlig anerkendelse til de dygtigste. J. P. Bonde var den første, der modtog den i 1895.

1890 blev Silkeborg Landboforening stiftet. Det var udtryk for en livligere landboforeningsvirksomhed, at man for det sydlige og

østlige opland ville have sin egen forening. Det var først ved generalforsamlingen i 1905, man tog navneforandring og officielt fik navnet Kjellerup og Omegns Landboforening.

Efter husmandsforeningernes oprettelse omkring 1900 blev præmiering og ordning af husmandsrejser overtaget af disse. Landboforeningens rejser til dygtige landmænd har været og er stadig en kilde til inspiration og opmuntring, ikke mindst i ældre tid, da de kørte i hestevogn, og sangbogen blev benyttet. Rejsen til Sønderjylland i 1920 står i deltagernes erindring i en særlig glans.

Mejeribrugets udvikling var af meget stor betydning efter de faldende kornpriser sidst i 1870'erne. Duelund var forsøgssted for N. J. Fjords forsøg med de bedste fremgangsmåder ved smørfremstillingen. Centrifugens opståen i 1880 skabte grundlag for den stærke udvikling, der skete i husdyrbruget. N. J. Fjords vejledning var af banebrydende betydning for al forsøgsvæsen i Norden. I planteavlen søgte man efter bedre sædskifte og bedre såsæd. Præmierne til hele markbrug bortfaldt i 1907, og pengene anvendtes til konsulentlønningerne.

Efter verdenskrigens afslutning 1918 skete der store prisfald på landbrugsprodukterne, men forholdene var dog så gode, at Th. Madsen-Mygdal på et delegeretmøde 1924 kunne få tilslutning til, at man skulle søge kronens værdi hævet til pari. Kronestigningen med et prisfald på 30 % var en streng tid for mange, indtil produktionen blev sat op. Den store krise i 1930'erne kunne ikke bekæmpes med øget produktion, så der måtte tages mange foranstaltninger i brug – også produktionsbegrænsning.

Statsforordninger har deres store betydning for udviklingen og de kår, befolkningen levede under. Landboforeningerne har gennem tiderne indsendt mange resolutioner og henvendelser til regering og rigsdag, og der er blevet tildelt landbrugserhvervet store statstilskud. Disse beløbs anvendelse har der været delte meninger om, men som helhed betragtet har tilskudene været ret nødvendige for, at udviklingen skulle fremme præmiering, for-

søgsvæsen, undervisning, lån og tilskud til grundforbedring, sygdoms- og skadedyrsbekæmpelse, landvinding, konsulentvirksomhed, love om bekæmpelse af oldenborrer, sortrust, oksebremser, kvægtuberkulose, mund- og klovesyge o. m. a. Love om landbrugsvarernes afsætning i ind- og udland har været og er meget nødvendige for en sund og rolig udvikling.

Afsætningen af landbrugets produkter blev i 1930'erne begrænset i udlandene, hvorfor der blev overproduktion på hjemmemarkedet. Økonomien brød sammen i mange landbrug. Regeringen mente, det liberale landbrug nok kunne finde en løsning på problemerne. Det blev nævnt, at andre erhverv også havde dårlige tider. Da man i landbrugets kredse fandt på at hjemtage sterling for de varer, der blev solgt i England og udbetale disse til de enkelte producenter, som så igen kunne sælge denne valuta på det frie marked til en endnu større kurs end normalt, kunne rigsdagen arbejde uafbrudt og vedtage valutaloven med tre behandlinger i folketinget og tre i landstinget. Valutaloven gik ud på, at fremmed valuta skulle hjemtages og sælges ad de sædvanlige kanaler. Denne lov kan betragtes som indgreb i privat ejendomsret, idet den også indeholdt et løfte om, at landbrugets forhold skulle tages op til alvorlig drøftelse. Mange love om rentetilskud, skattelettelse, akkordlån, stabiliseringslån m. m. fulgte, og forholdet mellem by og land var derefter i mange år præget af en dårlig atmosfære. Valutastrejken var et bevis for landbrugets betydning og styrke. K. Røhr Lauritzen gjorde et stort arbejde for en almindelig rentesænkning i denne periode.

Samlestalden er et resultat af krigstidens foranstaltninger, som blev varige ved køb af grund i 1943. Samme år blev der ansat regnskabs- og husholdningskonsulent. I 1961 købtes konsulent Mortensens gård. Landboauktionen begyndte i 1962 og er blevet en god og fast del af foreningens virke.

Ans Landbo- og Husmandsforening gik i 1964 ind i planteavlsarbejdet. I 1965 solgtes Ungdomsskolen til Kjellerup kommune for en anden grund, hvor der skal opføres et landbrugs-

Præmieskilt fra 1911
for hingsten »Kjellerup Leif«,
tilhørende Lysgård Herreds
Hesteavlsforening.
1. præmie, 150 kr.

center, der i de kommende år skal være samlingssted for Kjellerupegnens landbrugere, og hvor konsulenterne kan være behjælpelige med at løse tidens opgaver.

✡

I vanskelige tider har det erhvervspolitiske liv været meget fremherskende. Oprettelsen af Foreningen af jydske Landboforeninger 1872 er et middel til at give landbrugets meninger og udtalelser større vægt. Den liberale linie har været herskende, hvilket har været medvirkende til, at andre landbrugsorganisationer er blevet oprettet med det formål at fremsætte andre og stærkt fagpolitiske meninger. Det faglige oplysningsarbejde er i overvejende grad varetaget af landboforeningerne, som mange steder samarbejder med husmandsforeningerne, hvilket er meget naturligt, da afsætningen af landbrugets produkter sker gennem de samme kanaler. Partipolitisk har man overvejende følt sig

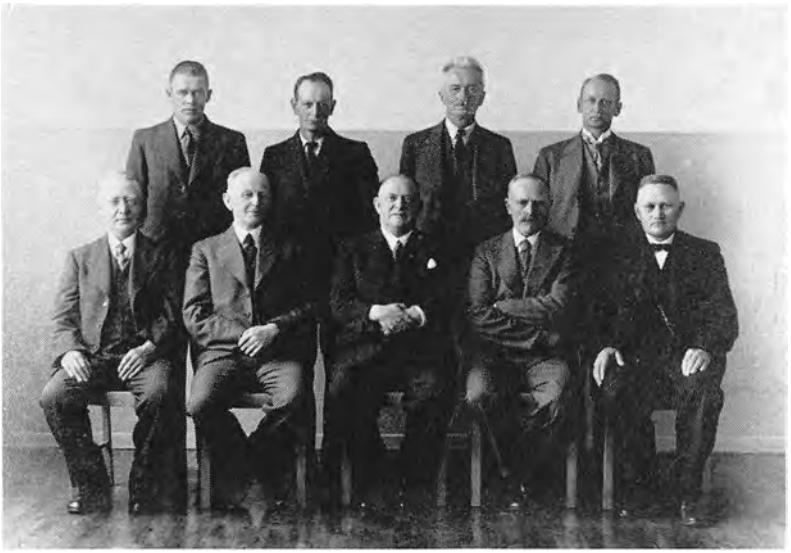
knyttet til Venstre. Bondepartiet og Landbrugernes Sammenslutning fik ikke nogen særlig stor tilslutning.

De senere års inflation med de stigende priser og skatter, begrænsning af afsætningen i udlandet, told og udenlandske landbrugsordninger giver store vanskeligheder, som dog i nogen grad er imødegået ved hjemmemarkedsordninger og omlægning af visse skatter. Den politiske del af Landboforeningens virksomhed har navnlig de senere år haft stor betydning landbrugsmæssigt.

Gennem 100 år har Landboforeningen samlet til dygtiggørelse og drøftelse af tidens spørgsmål. Samværet og samarbejdet med folk fra egnen og hele landet har skabt en samfølelse, der har givet udslag i såvel de enkelte landbrug som de fælles foretagender. Fagligt, folkeligt og kulturelt er der gjort et arbejde, på hvis resultat man må se med ærbødighed. Som ønske for fremtiden kan citeres St. St. Blichers ord:

»Læ wos ålti blyw ve de!
Fåer sin båen ka kjennes ve!«

Johs. Kristensen.

Kjellerup og Omegns Landboforenings bestyrelse ved 75 års jubilæet 1941:
Tage Nielsen, Jens Jørgensen, Carl Christensen, Søren Jensen,
Jens Jensen, Hans Ejnar Jacobsen, K. Røhr Lauridsen, Jens Mølgaard, Søren Jensen.

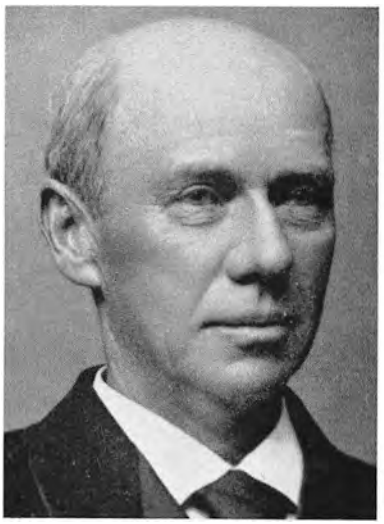
Kjellerup og Omegns Landboforenings bestyrelse ved 100 års jubilæet 1966:
Sv. Aa. Ravnholt, Ove Vindum, Kresten Bech, Henry Lauridsen,
K. E. Vestergaard, Carl Rask, Ejnar Sørensen, Johs. W. Jensen, Mathias Pedersen.

Foreningens formænd gennem 100 år

Der er kun blevet skiftet formand syv gange fra foreningens stiftelse. De fleste formænd har altså virket i en betydelig årrække, hvilket sikkert er et tegn på, der er blevet arbejdet roligt og solidt i foreningen gennem disse mange år, men det er givetvis også betydelige mænd, som er blevet valgt til formandsposten:

	Formand i årene
1. F. Friis, Duelund	1866–1888
2. H. J. Hansen, Marsvinslund	1888–1900
3. Sophus Friis, Duelund	1900–1912
4. Hans Jensen, Sjørslev	1912–1915
5. Niels Jacobsen, Hindbjerg	1915–1917
6. K. Røhr Lauritzen, Demstrupgård ...	1917–1943
7. Johs. Kristensen, Liselund	1943–1953
8. Ejnar Sørensen, Haurbak	1953–

Frederik Friis

Frederik Friis er født den 6. december 1836 på Lyngbygård ved Århus. Han tog landbrugskandidateksamen i 1860 og købte i 1861 herregården Duelund ved Kjellerup.

Ved stiftelsen af Silkeborg og Lysgård – Hids Herreds Landboforening valgtes han til formand og beklædte denne post til 1888 – altså i 22 år. F. Friis var en meget kendt mand udad til. Her skal bl. a. nævnes:

Medlem af Viborg Amtsråd fra 1874–1892. Medlem af bestyrelsen for Foreningen af jydske Landboforeninger. Formand for Jydske Landboforeningers Mejeriudvalg og senere også for Jydske Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg. Valgtes i 1872 som medlem af Det kgl. Danske Landhusholdningsselskabs bestyrelse og var senere præsident for selskabet. Landbrugsminister fra 1900–01 i ministeriet Hannibal Sehested, et højreministerium, som kun sad en kort tid. Direktør for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole fra 1901-16. Hofjægermester og flere ordener. Udnævntes til æresmedlem her ved foreningens 50 års jubilæum i 1916.

Død den 29. januar 1917.

Hans Jacob Hansen

Hans Jacob Hansen er født den 9. august 1855 på Marsvinslund pr. Sjørslev. Han var livet igennem knyttet til sin fødegård. Allerede som 24-årig overtog han gården efter sin faders død. Han valgtes i 1888 – kun 33 år gammel – til landboforeningsformand, hvilket han var i 12 år til sin død den 6. marts 1900.

H. J. Hansens initiativ viste sig på mange områder og ikke mindst i hans hjemsogn. Han var medstifter af Vium Sogns Sparekasse og i flere år dens formand.

I 1883 stiftedes Vium Pastorats Afholdsforening med H. J. Hansen som formand. Året efter stiftedes en Centralafholdsforening også med Hansen som formand.

Kun 26 år gammel blev han valgt ind i Vium sogneråd, hvor han var medlem i 12 år, og i 6 af disse var han formand.

I 1887 gik Hansen i spidsen for oprettelsen af andelsmejeriet »Grundvad«, til hvilket han skænkede byggegrunden. Han var i flere år dets formand.

H. J. Hansen var fra 1892 medlem af Foreningen af jydske Landboforeningers bestyrelse. Det var på hans forslag, der blev nedsat et udvalg til fremme af husmandsrejser. Hans virksomhed

der kom til at omfatte husmandsbrugets forhold i sin helhed. Han var ophavsmanden til Foreningen af jydske Landboforeningers uddeling af sølvmedalje for landboflid. Den første blev uddelt i 1895. Det var H. J. Hansens arbejde for at forbedre husmændenes og tjenestefolkenes kår, som gjorde hans navn kendt over hele Jylland. H. J. Hansen blev i 1895 indvalgt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs bestyrelse.

Fra 1896 og til sin død var han medlem af landstinget, hvor han tilhørte det moderate venstre.

På torvet i Kjellerup er rejst en mindestøtte med H. J. Hansens buste, som bærer påskriften:

H. J. Hansen, Marsvinslund
Landbrugets støtte
Afholdssagens forkæmper
Husflidens ven
De jydske Husmandsrejsers stifter.

Sophus Friis

Sophus Friis er født den 13. juli 1865 på Duelund ved Kjellerup. Han tog præliminæreksamen ved Århus Latinskole og lærte derefter landvæsen i to år på Lerchenfeldt ved Kalundborg og på Sønder-Elkjær.

I 1887 tog han landbrugskandidateksamen og var derefter beskæftiget hjemme på Duelund bortset fra, han aftjente sin værnepligt ved livgarden. Fra 1892 blev han forpagter og fra 1907-1912 ejer af Duelund.

S. Friis blev indvalgt i landboforeningens bestyrelse i marts 1900 og blev straks formand. Det var han i 12 år, indtil han i 1912 rejste fra Duelund.

Fra 1905-12 var S. Friis medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg og deltog som dommer ved prøverne. Da disse prøver i 1912 gik over til at blive Statens Redskabsprøver, blev S. Friis medlem af nyhedsudvalget og dommer ved Statens Redskabsprøver.

Fra docent N. J. Fjord begyndte sine forsøg og i en årrække fremover, har Duelund været værtsgård for nogle af Forsøgslaboratoriets forsøg. Da S. Friis i 1912 forlod Duelund, blev han beskæftiget ved Landøkonomisk Forsøgslaboratorium og flyttede til København, hvor han tilbragte sine sidste år.

Død 20. juni 1949.

Hans Jensen

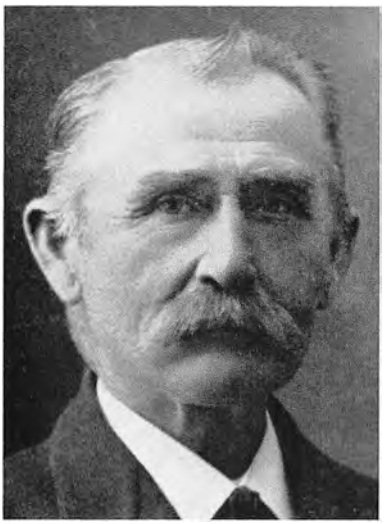
Hans Jensen er født den 20. september 1860 i Sinding ved Silkeborg. I 1886 købte han en gård i Sjørslev, hvor han hurtigt blev kendt som en dygtig og ihærdig landmand.

Det varede heller ikke længe, før han blev betroet forskellige tillidshverv.

H. Jensen blev valgt til formand i 1912, men allerede tre år senere – altså i 1915 – frasagde han sig pladsen på grund af sygdom. Han forblev dog i bestyrelsen efter den tid.

Om H. Jensens virke kan iøvrigt nævnes følgende:

Formand for Demstrup Mejeri fra 1888 i seks år. Medlem af Sjørslev sogneråd fra 1895 i 14 år, deraf de 13 år som formand. Udnævnt til vurderingsformand til ejendomsskyld for Lysgaard og Hids Herreds Skyldkreds fra 1903. Formand for Lysgaard m. fl. Herreders Voldgiftsret i tvistligheder ved handel med husdyr fra 1907. Medlem af Viborg amtsråd fra 1910. Medlem af Foreningen af jydske Landboforeningers bestyrelse fra 1907-1916. Medlem af bestyrelsen for Kjellerup-Rødkjærsbro-Jernbanen, for hvis oprettelse han har arbejdet meget ihærdigt. Indvalgt i Landstinget i 1914 af partiet Venstre.

Niels Jacobsen

Niels Jacobsen er født den 22. juli 1857 i Langå ved Hadsten, men forældrene flyttede senere til Hindbjerg. Det var gården her, som N. Jacobsen kom til at overtage. Han drev den med stor dygtighed gennem mange år.

N. Jacobsen blev gennem årene betroet mange tillidshverv. I 1915 blev han valgt til formand for foreningen her, men dette hverv beholdt han dog kun i to år.

Om hans arbejde i det offentliges tjeneste kan iøvrigt nævnes: Sognefoged i næsten 25 år. Formand for Levring-Hørup sogneråd. Formand for Levring mejeri. Formand for Midstrup Brugsforening. Vurderingsformand for ejendomsskyld samt medlem af skatterådet.

N. Jacobsen var kendt som en dygtig og energisk formand, der var behagelig at samarbejde med. Han døde den 12. maj 1932. Hans søn, Hans Ejner Jacobsen, Kjellerup Lundgård, har i mange år været i foreningens bestyrelse og gjort et stort arbejde for denne.

K. Røhr Lauridsen

Kristian Røhr Lauritzen er født den 18. august 1885 på Demstrupgård, Sjørslev. Efter at have taget præliminæreksamen læste han til adgangseksamen ved Polyteknisk Læreanstalt og påbegyndte studiet til civilingeniør. Dette afbrød han imidlertid efter sin faders død, da han bestemte sig til at ville være landmand og overtage fødehjemmet.

Han aftjente sin værnepligt og lærte landbrug bl. a. på Nielsminde ved Ålborg. Vinteren 1907-08 var han elev på Malling Landbrugsskole. 1. juni 1908 overtog han Demstrupgård.

K. Røhr Lauritzen blev i 1917 valgt ind i bestyrelsen for landboforeningen og blev med det samme valgt til formand. Han beholdt formandspladsen til 1943, da han ønskede at trække sig tilbage efter ikke mindre end 26 års virke. Han blev derpå udnævnt til foreningens æresmedlem.

Gennem årene var K. Røhr Lauritzen meget beskæftiget ved offentlig arbejde, og det er ualmindeligt mange tillidshverv, der har været ham betroet. Her kan blot nævnes et udsnit:

Formand for Viborg Andels Svineslagteri 1920-59 (39 år). Formand for De samv. danske Andels Svineslagterier 1952-59 og

samtidig formand for eksportslagteriernes salgsforening og formand for Landsudvalget for Svineavlens Ledelse. Medlem af Foreningen af jydske Landboforeningers bestyrelse fra 1932-48. Medlem af Hedeselskabets bestyrelse fra 1933 og til sin død. Medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs bestyrelse fra 1935 og til sin død. Medlem af Landbrugsrådet fra 1947-57 og samtidig medlem af Statens Husdyrbrugsudvalg.

Af de, der har kendt K. Røhr Lauritzen og arbejdet sammen med ham ved forhandlingsbordet, betegnes han som en smidig forhandlingsmand med en ualmindelig god evne til at få en vanskelig sag trukket i lave. Der tilskrives også Røhr Lauritzen en stor del af æren for, at man i 1948 fik langtidsaftalen om leverancen af bacon på det engelske marked, hvilket ganske givet er kommet alle danske svineproducenter til gode.

Disse hans store lederevner er naturligvis også kommet foreningen til gode i hans mangeårige virke som formand. Det skal bl. a. nævnes, det var i hans formandstid, at Den landbrugsfaglige Ungdomsskole blev opført.

K. Røhr Lauritzen har heller ikke manglet offentlig påskønnelse for sin gerning. Han blev i 1942 Ridder af Dannebrog, 1950 Dannebrogsmand og 1955 Kommandør af Dannebrogsordenen. Han døde den 2. november 1960.

Johs. Kristensen

Johannes Kristensen er født den 20. maj 1896 i Uldum ved Vejle. Efter en praktisk uddannelse ved landbruget, højskoleophold og landbrugsskoleophold tog han i 1917 landbrugskandidateksamen.

Forsøgsassistent ved planteavlsarbejdet her i Kjellerup 1917-18. Lærer ved Vrigsted Højskole 1918-19 og ved fodermesterskolen på Tranekær 1919-20. Konsulent i planteavl for Kjellerup og Omegns Landboforening og Kjellerup og Lysgård Husmandskredse 1920-25. Købte i 1925 Liselund, Sjørslev, som han drev til 1965.

J. Kristensen indvalgtes i 1943 i landboforeningens bestyrelse og blev straks valgt til formand. Han frasagde sig hvervet i 1953 efter 10 års virke.

J. Kristensen har ikke alene interesseret sig for planteavlsarbejdet, men har således også været formand for Kjellerupegnens Kvægavlsforening for rødt kvæg 1942-50.

I 1954 var han med til at stifte Midtjydsk Skovdyrkerforening og var formand fra foreningens begyndelse, indtil han i 1965 solgte Liselund. Derefter blev han af denne forening udnævnt som æresmedlem.

Ejnar Sørensen

Ejnar Sørensen er født den 6. april 1908 på Haurbak. Han overtog i 1950 gården efter sin fader, Chr. Sørensen, der omtales andet steds. Fra hjemmet har han altså ikke været fremmed overfor foreningsarbejde.

E. Sørensen blev i 1953 valgt til formand uden i forvejen at have været med i bestyrelsen. I de forløbne 13 år er foreningen under hans myndige ledelse vokset meget, og en hel del nye opgaver er taget op.

At E. Sørensen er en meget aktiv mand i landbrugets organisationsarbejde her på egnen, viser sig også ved, at han for tiden har følgende hverv:

Formand for Den landbrugsfaglige Ungdomsskole.

Formand for Kjellerup-Silkeborgegnens Kvægavlsforening, hvor han også er formand for afdelingen for sortbroget kvæg.

Formand for Kjellerup Eksportmarked.

Formand for Kjellerupegnens Landboauktioner.

Når foreningen på nuværende tidspunkt er igang med opførelsen af et nyt landbrugscenter, skyldes det ikke mindst E. Sørensens evner til forhandling og samarbejde.

Foreningens sekretærer

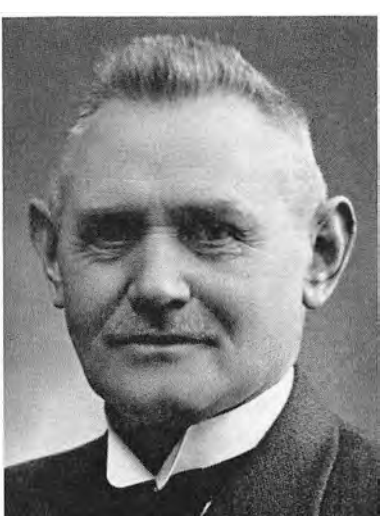
I foreningens første år har man, så vidt det kan ses af protokollerne, ikke haft en egentlig sekretær. Det har været formanden for foreningen, som også ordnede det skriftlige arbejde. Det er f. eks. prop. F. Friis, Duelund, som med sin stilfulde håndskrift har anlagt den første dyrskueprotokol i 1867. Der er gjort et fint og udførligt sekretærarbejde. I en lang årrække var det derefter almindeligt, det var en Kjellerup borger, man antog som skriftfører. Senere gik man så over til, at det var en af foreningens ansatte konsulenter, der blev betroet sekretær- og kassererposten.

Foreningen har haft følgende sekretærer:

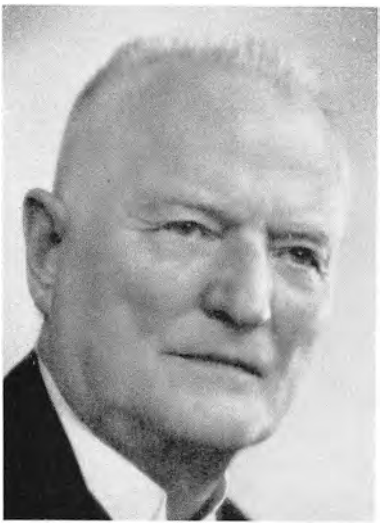
Landinspektør H. W. Buchholtz	indtil 1899
Lærer F. Jacobsen	1899–1919
Arkitekt A. P. Nielsen	1919–1926
Konsulent Fr. Mortensen	1926–1941
Konsulent H. Bruun	1941–1949
Konsulent M. Lindekrans	1949–1951
Konsulent V. Pedersen	1951–

Landinspektør H. W. Buchholtz

Arkitekt A. P. Nielsen

Boghandler David Christensen

Uddeling af æresbelønninger

Så vidt vides, har foreningen kun udnævnt 4 æresmedlemmer i dens første 100-årige levetid. Foreningens første formand, prop. F. Friis, Duelund, blev så sent som ved 50-års jubilæet i 1916 udnævnt til æresmedlem.

Foreningens sekretær gennem 20 år, lærer F. Jacobsen, Kjellerup, blev udnævnt til æresmedlem, da han fratrådte i 1919.

Prop. K. Røhr Lauritzen, Demstrupgård, blev æresmedlem i 1943, efter at han havde været foreningens formand i 26 år. Samme år blev sognerådsformand, boghandler David Christensen, Kjellerup, udnævnt til æresmedlem. Han var bl. a. gennem 38 år formand for dyrskueudvalget. Som andet sted omtalt gik han meget aktivt ind for opførelsen af Den landbrugsfaglige Ungdomsskole.

Foreningen har også på anden måde været med til at uddele hædersbelønninger, bl. a. ved indstilling til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab om sølvbæger for landboflid og om sølvmedalje for lang og tro tjeneste.

Lærer F. Jacobsen

Følgende har fået tildelt Landhusholdningsselskabets sølvbæger for landboflid:

1920: Ole Jørgensen, Stenrøgel
1922: I. C. Nielsen, Grågård
1947: Marie Krogsgård, Vandet.

Desuden er smed Lars Nielsen, Thorning, blevet belønnet for fremstilling af Foghs patentharve.

Sølvmedalje for landboflid.

Det var H. J. Hansen, Marsvinslund, der udkastede den tanke, at hedebønder, der havde vist særlig flid og dygtighed, burde belønnes officielt, og det var en opgave, som Foreningen af jydske Landboforeninger skulle tage sig af.

Denne hædersbevisning blev indstiftet i 1895, mens H. J. Hansen sad i Jydske Landboforeningers bestyrelse. Den første sølvmedalje, der blev uddelt, var efter indstilling af foreningen her. De lokale jydske landboforeninger kan efter tur amtsvis indstille, hvem de mener, der kan tilkomme denne flotte anerkendelse.

Gennem årene har Foreningen af jydske Landboforeninger tildelt følgende sølvmedaljer for landboflid fra Kjellerup og Omegns Landboforening:

1895: Jens Peter Bonde, Lemming

1910: Henrik Hansen og hustru, Hingeballe

1916: Søren P. Kristensens enke, Ane Kristensen, Sjørslev

1919: Laurits Klock og hustru, Vinderslev

1927: Søren Hansen og hustru, Raunholt

1935: Kristine Elisabeth og Laust Christoffersen, Revl,
Nicoline og Jens Madsen, Frausing

1944: Kirstine og Karl Stück, Raunholt
Ane Margrethe og Jacob Bugge, Thorning Vestermark

1948: Nicoline og Ole Nielsen, Højberg
Elisa Dorthea og Knud Henrik Jensen, Hesselskov

1952: Hilda og Anton Fisker, Frederiksdal.

Kjellerup Handelsstandsforenings vandrepokal.

Kjellerup Handelsstandsforenings bestyrelse fik i 1948 den gode idé at skænke en præmie til Kjellerup dyrskue i form af en vandrepokal. Den uddeles hvert år ved Kjellerup dyrskue til en udstiller, som har udført et fortjenstfuldt avlsarbejde. Pokalen kan ikke vindes som ejendom, men der udleveres et diplom som varigt minde, når den afleveres ved næste års dyrskue.

Dette flotte hædersbevis har foreløbig været uddelt til 18 opdrættere, deraf 5 gange for heste, 8 gange for kvæg og 5 gange for svin.

Uddelingen finder sted ved dyrskuemiddagen og er tillige med til at skabe feststemning, da det viser, at handelsstanden i Kjellerup er interesseret i egnens dyrskue.

Kjellerup Handelsstands-forenings vandrepokal, som har været uddelt ved det årlige dyrskue siden 1948

Pokalen har været tildelt følgende:

Kr. Rask, Thorning Toftegård	29-6-1948
Chr. Sørensen, Haurbak	28-6-1949
Kjeld Vindum, Levring	27-6-1950
Brdr. P. og E. Iversen, Impgård	26-6-1951
Carl Rask, Mallinggård	1-7-1952
P. C. Larsen, Demstrup	30-6-1953
Chr. Rask, Thorning Vestergård	29-6-1954
Jens Pedersen, Vinderslev	28-6-1955
Jacob Nielsen, Vattrup Nørgård	26-6-1956
Dyrlæge N. P. Knudsen, Kjellerup	25-6-1957
Kristen Nielsen, Levringgård	24-6-1958
Knud Holm, Serup	23-6-1959
Otto Christoffersen, Vandet	28-6-1960
Johs. V. Jensen, Gråskov	27-6-1961
Ejner Sørensen, Haurbak	26-6-1962
Herluf Rask, Thorning Toftegård	25-6-1963
Gunnar Andersen, Tandskov	23-6-1964
Laurits B. Hvorslev, Lillemøllegård	22-6-1965

Kjellerup Håndværker- og Borgerforenings vandrepokal

I 1964 vedtog man fra Kjellerup Håndværker- og Borgerforeing at skænke en vandrepokal, der hvert år skal tildeles en landmand fra Kjellerupegnen, som har vist initativ og dygtighed i sit landbrug, og i det hele taget har gjort sig fortjent til en sådan hædersbevisning. Ved afleveringen næste år tildeltes en miniaturepokal, så de, der har fået anerkendelsen, kan have et varigt minde.

Vandrepokalen er foreløbig blevet tildelt:

1964: Niels P. Hansen, Voer

1965: Jacob Thisted, Levring

1966: Johannes Sørensen, Knudstrup.

Husdyrbruget

Vilkårene for husdyrbruget.

For omkring 100 år siden førte udviklingen af dampskibs- og jernbanetrafikken til, at korn fra Amerika og Østeuropa kom til landet i store mængder og til priser, danske landmænd vanskeligt kunne konkurrere med. Det danske landbrug blev tvunget til en omlægning. Fra at være kornsælgende gik det over til en produktion af smør, flæsk, æg og andre forædlede landbrugsvarer. Det er husdyrprodukterne, der for en stor part har været grundlag for landbrugseksporten og dermed også for hele Danmarks økonomi i det sidste århundrede.

Det var også først, da denne omlægning til en øget husdyrproduktion fandt sted, der kom et sådant system i avlsarbejdet, at man kunne tale om adskillelse i racer, som vi kender det nu. Det gjaldt for såvel heste, kvæg og svin, at det var fra landboforeningens start i 1866 og frem til århundredskiftet, man kunne tale om en egentlig racedannelse. Det skyldtes for en stor part dyrskuerne, men det var også i det tidsrum, kåringsarbejdet blev påbegyndt. Det har i det hele taget været en brydningstid, hvor der i 1880'erne også blev talt om landbrugskrise. Selvom det var år med dårlig økonomi for landbruget, forhindrede det ikke en faglig udvikling, tværtimod blev meget nyt sat igang i disse år.

Dyrskuerne.

Den nystartede forening holdt sit første dyrskue i Kjellerup den 21. juni 1867. Til dette skue var tilført: 6 hingste over 4 år, 5 hingste 2-3 år, 17 hopper over 4 år, 6 jydske tyre over 3 år, 3 jydske kvier under 3 år, 36 jydske køer fra 3-10 år, 2 tyre af

blandet race over 1 år, 2 kvier af blandet race under 3 år, 17 køer af blandet race 3-10 år, 6 væddere, 5 får, 1 orne og 7 søer. Desuden var der udstilling af smør, som også blev præmieret.

Præmieuddelingen var på Kjellerup Kro, hvor der ialt blev uddelt 343 rigsdaler i præmie. Det fordelte sig med heste 127 rigsdaler, malkekvæg 151, får 27, svin 28 og smør 10 rigsdaler. Det var efter datidens forhold betydelige beløb. En 7-årig hingst tilhørende P. Nielsen, Sejling, blev tilkendt 1. pr. – 25 rigsdaler. En 4-årig sortbroget tyr »Duelund« tilhørende prop. Friis, Duelund, blev tilkendt 1. pr. – 20 rigsdaler. Efter dyrskuereglerne dengang blev der kun givet én 1. pr. indenfor hvert hold. De efterfølgende dyr fik så henholdsvis 2. pr., 3. pr. og så videre.

Det andet dyrskue blev holdt i Lunden ved Silkeborg i 1868, og da var præmiebeløbet steget til 357 rigsdaler med følgende fordeling: Heste 85, malkekvæg 188, får 53 og svin 31 rigsdaler. Man ser heraf, at kvæget har udgjort hovedparten af skuet, men bemærkelsesværdigt er det, at der allerede dengang blev udstillet svin. Det ophørte imidlertid igen, og i en årrække var der ingen svineudstilling ved dyrskuerne.

1869 afholdtes dyrskuet i Kjellerup, 1870 i Silkeborg og 1871 i Ans. Derefter afholdtes det årlige dyrskue skiftevis i disse tre byer. Tilslutningen til skuerne var omtrent konstant gennem en årrække. Med hensyn til hingste over 4 år skete der det, at man gik over til at udstille og præmiere på stats- og amtsskuer, så de ikke kom med på de lokale dyrskuer.

Fra 1881 blev der også udstillet høns på dyrskuet, og fra 1883 gik man over til at udstille samlinger af malkekvæg. I 1886 blev udstillet geder, både han- og hundyr. Samme år skete der også præmiering af ænder ved dyrskuet. I året 1889 præmieredes de første husmandskøer, og det fortsattes i de følgende år samtidig med, at præmiering af tyre, køer og kvier af blandet race ophørte. Det må betragtes som et tegn på, at arbejdet for en kvægbestand af ren race var så vidt fremme, at man på dyrskuet kunne stille ganske bestemte fordringer med hensyn til de udstillede

Glimt fra Kjellerup dyrskue 1958 på markedspladsen.

dyrs afstamning. Man må huske på, at kontrolforeninger endnu dengang var et ukendt begreb. Der har åbenbart dengang ligesom nu været forskellige meninger om kvægracer.

I 1896 blev af A. Laursen, Astrup fremsat ændringsforslag til dyrskuevedtægterne om at kunne udstille rødt kvæg ved dyrskuet. Året efter blev af A. C. Lauritzen, Demstrupgård stillet det samme forslag, men begge gange blev det forkastet. I 1898 blev der for første gang udstillet rødt kvæg ved dyrskuet. Ved generalforsamlingen i 1901 blev der efter forslag fra en kreds af medlemmerne i Vinderslev sogn vedtaget, at der hvert år skulle holdes et hoveddyrskue i Kjellerup samt et bidyrskue i Ans. Forslaget blev vedtaget med 153 stemmer mod 52.

Til sammenligning med det første dyrskue, som fik tilført 113 dyr, kan nævnes, at der til dyrskuet i 1915 var udstillet 153 nummererede dyr. Der var:

52 heste, 44 stk. jydsk kvæg, 20 stk. rødt kvæg, 19 stk. svin, 13 får, 1 ged og 4 samlinger høns. Om dette skue kan bemærkes,

at i sammenligning med de foregående års dyrskuer var antallet af heste noget større end middel, mens fremstillingen af kvæg var mindre grundet den mund- og klovesygeepidemi, der i 1915 hærgede største delen af Jylland. Det må bemærkes, at Silkeborg Landboforening i mellemtiden skilte sig ud.

Dyrskuet i Kjellerup 1941 blev holdt som et 75-års jubilæumsdyrskue, hvor der blev tilført ialt 262 numrerede dyr. Der var: 37 heste, 130 stk. kvæg, 11 får, 44 svin og 40 stk. fjerkræ og kaniner. Nu havde også Ans Landboforening skilt sig ud og holdt eget dyrskue.

Kjellerup dyrskue fik i 1965 tilført 221 nummererede dyr. Der var: 7 heste, 110 stk. kvæg, 92 svin, 6 får og geder og 6 kaniner. Skuet fik ikke tilført fjerkræ, da der var forbud mod udstilling af fjerkræ grundet sygdomsfare.

Dyrskuet i 1966 kunne desværre ikke afholdes på grund af faren for mund- og klovesyge. Der var på det tidspunkt forbud mod udstilling af svin, og kvæg måtte kun udstilles, når det var vaccineret.

Dyrskuernes økonomi har gennem årene været afhængig af de til enhver tid gældende husdyrlove og statstilskudsregler. Kravene for tilskud til dyrskuepræmier er blevet skærpet gennem årene, men har altid stået i forhold til, hvad foreningen selv ydede. I dyrskuernes første tid var det hovedparten af det udbetalte præmiebeløb, man fik tilbage som tilskud. Senere blev der lagt loft over bevillingen, så der kun måtte anvendes et fastsat beløb. Det bevirkede naturligvis, at tilskudet til de enkelte gik ned, når der blev flere og større dyrskuer. Ved husdyrloven af 1911 ændredes tilskud til kvægets præmiering således, at der ikke alene blev taget hensyn til individ og afstamning, men også ydelse.

Fra 1958 ophørte loven om statstilskud til dyrskuer. Senere tilskud til dyrskuepræmier kom fra landbrugets egne midler. Ved dyrskuet i 1965 blev der udbetalt kr. 4181 i præmier. Heraf fik man 18,8 % i tilskud fra Landbrugets faglige Fond. Kjellerup

Husmandskreds indgik i 1950 i et samarbejde med landboforeningen om Kjellerup dyrskue, og de senere dyrskuer har været fælles for de to foreninger.

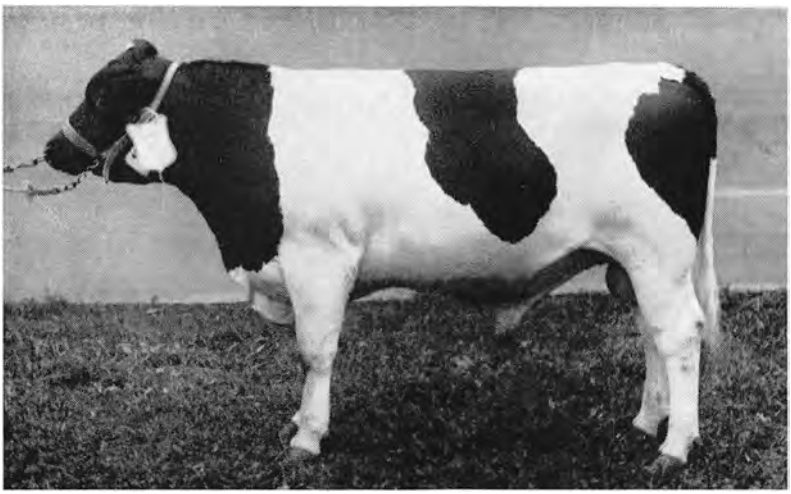
Kvægavlsforeningerne.

En af de ældste avlsforanstaltninger er kvægavlsforeningerne. Der er ikke tvivl om, at de har betydet meget for forbedringen af kvægbestanden her på egnen. I begyndelsen var det vel især forbedring af kvægets bygning og dannelse af rene racer, man tog sigte på, men da kontrolforeningerne senere kom i gang, gjaldt det ikke mindst om at finde frem til tyre med gode ydelsesanlæg.

Det var i slutningen af 1880'erne og i begyndelsen af 1890'erne, der rigtigt var fart i arbejdet her på egnen. Det var daværende landboforeningsformand H. J. Hansen, Marsvinslund, som med utrolig iver og energi arbejdede for oprettelsen af kvægavlsforeninger. Han udtalte: »En kvægavlsforening i hvert sogn – det er målet.« Han rejste personligt omkring og agiterede for sagen og var behjælpelig med oprettelse af foreninger. Mange foreninger blev startet, hvoraf nogle forsvandt igen, mens andre fik stor og langvarig betydning.

Thorning Sogns Kvægavlsforening blev stiftet den 17. december 1888. Den forhandlingsprotokol og den regnskabsbog, som da blev påbegyndt, er begge signeret: Gave fra Silkeborg-Lysgård-Hids Herreds Landboforening. Disse bøger findes heldigvis endnu, selvom foreningen blev ophævet i 1956, da den kunstige sædoverføring havde gjort den overflødig. Af forhandlingsprotokollen fremgår det, at bestyrelsen den 4. januar 1889 traf den store beslutning at låne kr. 275 i Thorning Sparekasse til betaling af foreningens tyr, og af regnskabsbogen ses, tyren blev betalt med kr. 220. Den første bestyrelse var: Peder Jakobsen, Fr. Bertelsen, Jens Nørskov, P. Lassen og Chr. Sørensen.

I jubilæumsskriftet fra 1916 oplyses, at der i Vinderslev Sogns Kvægavlsforening blev udført et betydeligt arbejde med et ud-

Hinge Guvernør, stbg. nr. 4506. Tilkendt Taurus Legats ærespræmie 1940.

mærket tyrematerialе. Det blev påpeget, at en enkelt mand havde særlig betydning. Det var smed Johs. P. Sørensen, Haurbak, der igennem årene viste levende interesse og udførte et målbevidst arbejde for kvægets forbedring på sin egn.

Det er få besætninger, hvis der overhovedet findes nogle, hvor kvægets afstamning kan føres så langt tilbage som i denne besætning, der nu tilhører smed Sørensens sønnesøn, Ejner Sørensen. Det fremgår bl. a. af forordet fra en gammel familiestambog, som jeg tillader mig at gengive:

»Den smed Sørensen tilhørende ejendom har et tilliggende af 30 td. land (sandmuld), deraf 5 td. land eng liggende ca. ½ fjerdingvej fra ejendommen og 12 td. land, som er forpagtet til 1. november, beliggende 1 fjerdingvej fra ejendommen. I 1875 overtog smed Sørensen ejendommen med 11 td. land. Besætningen bestod dengang af 2 køer, 1 kvie og 1 kalv. Den nuværende besætning nedstammer på mødrenes side fra den ældste af køerne, en middelstor, sortbroget ko, nærmest sort med passende dybde, fin hud. Af besætningstyrene har Voldbjerg II, stb.

892 og Vinderslev Cæsar, stk. 1387 haft en del indflydelse, flere andre tyre er benyttet. – Om sommeren staldfodres og gives tilskud af kraftfoder, ca. 3-4 pund til de bedste malkekøer. Vinterfodringen består af ca. 40 pund roer + 6-7 pund oliekager til 30-35 pund mælk. Desuden 2 gifter hø og lidt halm. For tiden består besætningen af 14 malkekøer og 10 stk. opdræt.

P. t. Haurbak den 21. februar 1911.

Peder Nyboe Lauridsen, assistent for konkurrencen«.

I nogle år var der også en slags elite-kvægavlsforening, som hed opdrætterforeningen »Midtjylland.« Chr. Sørensen, Haurbak var både formand og fodervært for denne forening. Den ejede bl. a. tyren »Hvirvelkær Rex« stb. 2543. Den kostede i indkøb kr. 8.000 kontant plus kr. 8.000 på vilkår. Det var mange penge i 1923, og det var den dyreste tyr, man da havde hørt tale om.

Hinge Sogns Kvægavlsforening hører så afgjort til blandt de foreninger, som har betydet meget for deres egn. Den har sikkert været medvirkende til, at der findes så mange gode sortbrogede besætninger der. Den mest berømte tyr er »Hinge Guvernør«, stb. 4506, som tilkendtes Taurus Legats ærespræmie i 1940. En overgang var der dannet en særlig Hinge Guvernørforening. Det var på den tid, den kunstige sædoverføring begyndte at vinde frem.

Gråskov Kvægavlsforening er en af de foreninger, som ved indkøb af adskillige betydelige avlstyre har sat et godt præg på de sortbrogede besætninger indenfor sit område. Der er det særlige ved denne forening, at gdr. Søren Jensen, Gråskov, var formand i de første 28 år, og hans søn, Johs. W. Jensen, var formand de sidste år, indtil den i 1954 måtte kapitulere for inseminеringsforeningerne.

De hidtil omtalte kvægavlsforeninger var alle for sortbroget kvæg eller, som det hed dengang, jydsk kvæg. I 1899 blev den første kvægavlsforening for rødt malkekvæg dannet. Det var for Kjellerup og omegn. I de følgende år vandt det røde kvæg ret

Skovly Ørn, stb. nr. 28750. Tilkendt Jyllandspræmien ved ungskuet 1965.

stærkt frem. Da Kjellerupegnens Fællesledelse blev startet i 1941, kom den til at omfatte 17 kvægavlsforeninger med almindelig tyrebenyttelse. Heraf var de ni for sortbroget og de otte for rødt kvæg. Der var på dette tidspunkt endnu ikke nogen forening for jerseykvæg, og korthornskvæget fik aldrig nogen betydning her på egnen.

Da den kunstige sædoverføring begyndte at vinde fremgang, kom det til at betyde en total ændring for kvægavlsforeningerne. Kjellerupegnens Kvægavlsforening for sortbroget kvæg blev oprettet den 28. august 1940. Kjellerupegnens Kvægavlsforening for rødt kvæg blev oprettet den 10. april 1941. Fra første begyndelse var tyrene lejet ind hos P. Overby, Hingeballe, men snart købte man Hørup Vestergård ved Kjellerup som tyrestation.

Senere kom også jerseyavlen med i insemineringsarbejdet. 1. januar 1946 blev oprettet »Midtjydsk Sædcentral«. Det var ganske vist et privat konsortium, men jerseytyrene blev lejet ind på tyrestationen.

Fra 1958 blev der indledt et samarbejde med Silkeborgegnens Kvægavlsforening, da udviklingen gik i retning af stadig større enheder. Der blev i fællesskab bygget tyrestationen »Skovly«, og foreningernes tyre bliver samlet der.

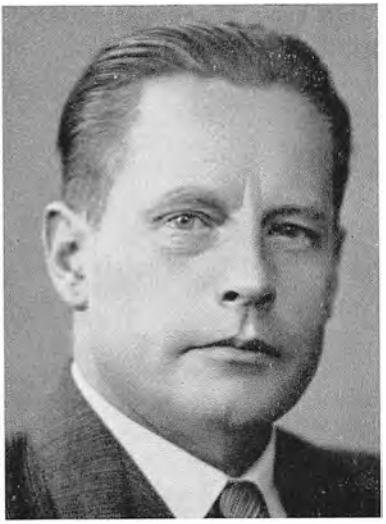
Fra 1. april 1962 gik det over til at blive én forening, Kjellerup-Silkeborgegnens Kvægavlsforening.

Kontrolforeningerne.

Begyndelsen med kontrollering af køernes ydelse ligger langt tilbage, men da man havde fået gerbermetoden til bestemmelse af mælkens fedtindhold, var der grundlag for oprettelse af egentlige kontrolforeninger. Den første kontrolforening blev oprettet i Vejen i 1895. Her på egnen kom man tidligt med. I 1899 begyndte Vattrup og Omegns Kontrolforening. Den første bestyrelse bestod af Jens Th. Petersen, Kjærsholm, som formand, Anton Mikkelsen, Vattrupgård, og Chr. Sørensen, Overkjærsholm. Der var 28 medlemmer, som fordeltes på 15 arbejdsdage. Efter 4 år måtte man imidlertid standse kontrolleringen, men foreningen kom senere i gang igen under navnet Thorning Sogns Kontrolforening.

Det ældste besætningsregnskab, man har kunnet finde, er fra August Schmidt, Kjærsholm. Det var i 1901-02. Som gennemsnit for 7,8 årskøer: 4900 pund mælk, 3,25 % fedt, 187 pund smør. Det må jo bemærkes, at ydelsen er angivet i pund.

Vinderslev og Omegns Kontrolforening blev startet fra 1. juni 1906. Der var fra begyndelsen 37 medlemmer med ialt 314 køer, men det var også fra et stort område, idet Sinding og Sejling var med. Foreningens assistent i de første tre år var Erik Nielsen, senere gårdejer i Sinding, nu boende Kjellerup Hvilehjem. Foreningens første årsgennemsnit var på 5447 pund mælk, 3,37 % fedt og 204 pund smør, men allerede året efter var det oppe på 237 pund smør. Det er tal af samme størrelse, som vi har nu, men vi er blot gået over til at regne i kilogram. Der er altså sket en fordobling, dog ikke af fedtprocenten.

Anton Jelsbak,
husdyrbrugskonsulent.

Kjellerupegnens Fællesledelse.

Det var i 1915 De midtjydske Landboforeningers Fællesledelse af kvægavls- og kontrolforeninger blev oprettet. Den omfattede bl. a. Kjellerup og Omegns Landboforening, og det betød en mere planmæssig tilrettelægning af husdyrbrugsarbejdet her på egnen. Det var dog ikke således, at der indtil da kun havde været arbejdet lokalt. I forhold til andre egne af Jylland havde man herfra været tidligt med i det officielle avlsarbejde. For eksempel finder man allerede i andet bind af Foreningen af jydske Landboforeningers Stambog over tyre af jydsk race, at Thorning Kvægavlsforening har fået optaget sin første tyr. Det var tyren »Voldbjerg«, stb. 401, født 1887. Den fik meget stor betydning for egnens kvæg, idet flere sønner efter den blev benyttet i andre kvægavlsforeninger.

Allerede fra 1906 indberettede de første kontrolforeninger deres årsresultater til Foreningen af jydske Landboforeninger.

Det var først ved oprettelsen af Midtjydsk Fællesledelse, man egentlig fik en husdyrbrugskonsulent til rådighed. Tidligere havde man støttet sig til konsulenter fra Foreningen af jydske Land-

Herluf Bruun,
husdyrbrugskonsulent.

boforeninger. En periode forsøgte man også med en lokal mand som husdyrbrugskonsulent, men det blev ikke af varighed.

Den første konsulent for Midtjydsk Fællesledelse var N. Poulsen Pedersen, men allerede fra 1918 overtog konsulent Anton Jelsbak stillingen. I 23 år var egnen her en del af konsulent Jelsbaks store område som husdyrbrugskonsulent, selvom han hele tiden boede i Hammel.

1. april 1941 blev Kjellerupegnens Fællesledelse af kvægavls- og kontrolforeninger oprettet. Det var Christian Sørensen, Haurbak, som dengang var formand for husdyrbrugsudvalget, og det var ligeledes ham, der blev fællesledelsens første formand. Det skyldtes i første række hans ihærdige arbejde for sagen, at der blev enighed om oprettelsen. Der blev her indgået et samarbejde med Kjellerup Husmandskreds og Ans Landboforening, idet bestyrelsen skulle have følgende sammensætning: Kjellerup og Omegns Landboforening – 4 medlemmer. Kjellerup Husmandskreds – 2 medlemmer. Ans Landboforening – 1 medlem. Kontrolforeningerne – 2 medlemmer. Kvægavlsforeningerne – 2 medlemmer. Husdyrbrugskonsulenten blev antaget som sekretær.

Om grundlaget for oprettelsen skrev Chr. Sørensen selv i forordet til fællesledelsens første beretning. Jeg tillader mig at gengive:

»Når man ønskede en egen fællesledelse, var grunden ikke, at man var utilfreds med forholdene i »Midtjydsk Fællesledelse«, tværtimod, men derimod den, at man – i betragtning af den udvikling kvægavlen på denne egn havde fået, og fordi Kjellerupegnen lå i udkanten af »Midtjydsk Fællesledelse« – indså ønskeligheden af og fordelen ved at have en fællesledelse med egen konsulent for Kjellerupegnen. Man kunne herigennem få et nærmere samarbejde i gang mellem fællesledelsens og egnens kvægavlere til gavn for disse«.

Kjellerupegnens Fællesledelse omfattede fra begyndelsen 17 »almindelige« kvægavlsforeninger med ialt 20 tyre og 355 medlemmer med 2447 køer, samt de nystartede kvægavlsforeninger for kunstig sædoverføring med 3 tyre og 401 medlemmer med 1585 køer.

Kontrolforeningsarbejdet kan belyses ved følgende tal:

År	årskøer	kg. mælk	fedt pct.	kg smørfedt	kg smør
40–41	4035	2569	4,01	103	115
45–46	6255	3305	4,00	132	148
50–51	6212	3716	4,19	155	174
55–56	6836	3673	4,21	155	174
60–61	7416	4319	4,25	184	206
64–65	6577	4589	4,17	191	214

Der har været en meget stor fremgang i disse 25 år. Der er ingen tvivl om, kvæget er blevet forbedret både med bygning og ydelsesanlæg. En stor del skyldes sikkert, man har lært at fodre mere rigtigt. Fra fællesledelsen har man på mange måder søgt at hjælpe kvægbruget fremad. Der har her på egnen altid været mange interesserede kvægbrugsfolk. I forhold til områdets størrelse har der gennem årene været et meget stort antal tilsynsbesætninger, hvor man har fået køerne kåret og familiestambog ført.

Viggo Federsen,
husdyrbrugskonsulent.

Kontrolforeningerne har betydet meget både for avlsarbejdet og for rationel fodring. Der har været ansat mange dygtige og interesserede kontrolassistenter, hvoraf en del har virket gennem en lang årrække. Tidligere blev assistenternes arbejde hvert år bedømt af et dertil nedsat udvalg, og resultatet af denne bedømmelse blev imødeset med megen spænding og interesse og bevirkede en gavnlig konkurrence mellem assistenterne.

Det er kontrolforeningernes overgang til hulkortregnskabet, der har bevirket, man ikke mere så direkte kan sammenligne og vurdere assistenternes arbejde. Til gengæld er mulighederne for regnskabernes udnyttelse i avlsarbejdet blevet større.

Fra 1964 er alle fællesledelsens kontrolforeninger gået over til at få regnskabet ført fra E.D.B.-central. Denne regnskabsform har bevirket, at en assistent kan overkomme en forening med et større antal årskøer. Da fællesledelsen blev oprettet her, var kontrolforeningerne delt op i 9 kredse. En overgang var man oppe på 12 kredse.

Her efter overgangen til hulkortregnskabet er der 7 kredse, men kun 6 ansatte kontrolassistenter.

M. Lindekrans,
husdyrbrugskonsulent

Ved fællesledelsens oprettelse var Den landbrugsfaglige Ungdomsskole lige blevet bygget. Her blev fra begyndelsen både kontor og bolig for husdyrbrugskonsulenten.

Den første konsulent for fællesledelsen var Herluf Bruun, der beklædte stillingen i 8 år. Han blev i 1949 afløst af Magnus Lindekrans, som kun var her i 2 år. I 1951 blev den nuværende konsulent, Viggo Pedersen, ansat.

Hestene.

For vore heste er der sket det mærkelige, at deres betydning ved landbruget er vekslet i de forløbne 100 år fra at være mindre til meget stor og igen til mindre betydning.

Omkring år 1866 var der ikke mange heste til trækkraft ved landbrugsarbejde, da det endnu var almindeligt med studeforspand. Mange hedebønder måtte anvende deres eneste to køer som trækkraft for ploven.

Langt tilbage i tiden har statsmagten taget aktivt del i hesteavlen. Der blev oprettet stutterier, udstationeret hingste, og der har også været indkøbt hingste til krydsning, bl. a. fra England.

Laur. Hvorslev, Lille Mølle, med sine præmiedyr ved Kjellerup dyrskue 1965.

Ved en lov af 1862 opgav staten at tage del i hesteavlen som hingsteholder. I stedet oprettedes hingsteskuekommissioner, hvis formænd udnævntes af staten.

Ved hingsteskuer, plageskuer og dyrskuer i det hele taget blev der givet tilskud til præmiering for på den måde at stimulere interessen for udvælgelse af gode avlsdyr.

I 1860'erne nævntes første gang om »jydske heste«. Dette begreb er i sig selv ikke meget oplysende, men det nævntes, at man derved forstod: »Fri for fremmed præg«. Det var altså en avlen ud fra det oprindelige hestemateriale og ikke indkrydsning af fremmed blod. Mere oplysende var det, når der nævntes, at den type, man avlede med, var: »En koldblodig, stor, stærk, førbenet arbejdshest, der kan flytte store byrder i trav«.

Senere nævntes også, at den jydske hest udmærkede sig ved sit rolige sind, hvorved den passede udmærket til den jydske befolkning.

Kjellerup Munkedal, stb. nr. 748. En hingst, som fik stor betydning i den jydske hesteavl.

Den første hesteavlsforening indenfor landboforeningen oprettedes i 1888 under navnet »Silkeborg, Lysgård og Hids Herreds Hesteavlsforening«, men efter udskillelsen af Silkeborg Landboforening antog den navnet »Kjellerup og Omegns Hesteavlsforening. Senere skiftede foreningen navn igen til »Lysgård Herreds Hesteavlsforening«.

I året 1894 købte foreningen hingsten »Kjellerup Munkedal«, stb. 748, for en pris af kr. 8.500 plus kr. 6.000 på vilkår. Den blev beskrevet som en smuk, velbygget hingst, ikke kort, men med god bevægelse, 10 kvarter og 5 tommer høj. »Kjellerup Munkedal« fik 3. præmie på ungskuerne samt 2. individspr. og 2. afkomspr. på statsskuerne for ældre hingste. Den bedækkede et stort antal hopper, og dens gode afkom fik stor betydning i egnens hestebestand. Både denne hingst og andre betydelige foreningshingste som »Aldrup Korsgård« og »Kjellerup Leif« var opstaldet på Duemosegård i Levring, hvor der også blev gjort et stort avlsarbejde med den jydske hesterace.

Hesteavlsforeningen er nu, ligesom de fleste andre hesteavlsforeninger, blevet nedlagt for nogle år siden. Den sidste formand var dyrlæge N. P. Knudsen, Kjellerup, der har gjort et stort arbejde for avlen af den jydske hest på Kjellerupegnen. Dyrlæge Knudsen har været dommer ved Kjellerup dyrskue gennem mange år, og når han fra dyrskuetribunen gav karakteristik af de udstillede dyr, forstod man, at hesteavlen var hans store interesse.

På Kjellerupegnen har der været arbejdet med andre hesteracer end den jydske, men det har aldrig fået stor betydning. Ved den store tilbagegang i hestebestanden efter sidste verdenskrig, var det de svære heste, som først forsvandt. Heste af norsk fjordrace blev fortrinsvis anvendt ved de mindre landbrug, hvor det har varet længe, før traktorerne helt har kunnet konkurrere hesten ud som arbejdskraft. En overgang var der her på egnen flere hesteavlsforeninger for de gule heste, men fra 1956 udgik den sidste lokale hesteavlsforening, og »Viborg amts norske hesteavlsforening« oprettedes. Fra 1960 gik denne forening i gang med et inseminеringsarbejde. Det har vist sig, at den kunstige sædoverføring også er anvendelig hos hestene.

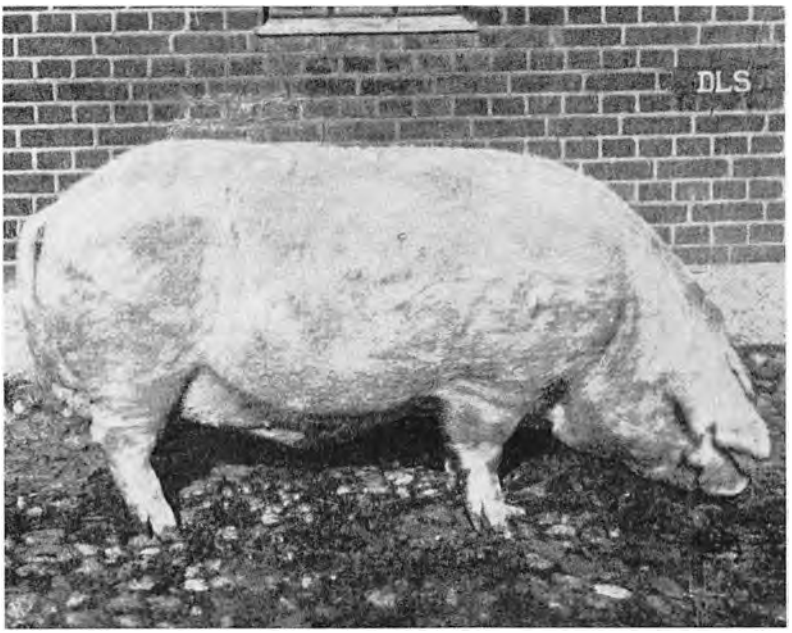
Det er nu kun ganske få heste, der anvendes til landbrugsarbejde. Den hesteavl, der endnu findes, er gået over til hovedsagelig at være sports- og hobbybetonet.

Svinene.

Langt tilbage i tiden har svinene været betydningsfulde husdyr. For landmændene har svineholdet været af overordentlig stor betydning både ernæringsmæssigt og salgsmæssigt.

At svinene har haft stor betydning også her på egnen nævnte f. eks. Thorning-præsten St. St. Blicher, idet han i sin amtsbeskrivelse fra Viborg i 1839 skrev: »Svinet er for alle landmænd et uundværligt og for møllere i særdeleshed et vigtigt husdyr«.

I landboforeningens første år var det ved fremstillingen på dyrskuerne, svinene blev omtalt. Allerede ved Kjellerups første dyrskue i 1867 var der udstillet 1 orne og 7 søer, for hvilke der

Ornen »Duk«, stb. nr. 1155, født 1. august 1915. Dengang en typisk orne, som er tilkendt 1. præmie og æresprædmie.

ialt blev udbetalt 28 rigsdaler i præmier. Om disse dyrs race og afstamning ved man kun lidt. Dog er der i dyrskueprotokollen anført, at soen, som fik 1. præmie, var sortbroget, mens ornen, der fik 3. præmie, var hvid. Tiderne har forandret sig i de forløbne 100 år. Det samme har modefarven for grisene.

Det var først hen imod århundredskiftet, der skete en egentlig racedannelse for svinene. På dette tidspunkt skete der også en blodfornyelse ved tilførsel af avlsdyr fra andre lande. Fra England blev Yorkshire-racen hentet. Den fik i en årrække stor betydning her i landet. Yorkshiresvinene blev en hård konkurrent til vore hjemlige svin, der fik navn af »Dansk Landrace«. Om denne konkurrence mellem svineracer skrev Anders Nielsen, Vattrup Lundgård i foreningens jubilæumsskrift i 1916:

»Der er den dag i dag en standende kamp mellem de to racer

om førsterangspladsen. Hvilken af de to racer, der går af med sejren, er ikke afgjort, men der øves en skarp kontrol både hjemme i centrene og ved afgivelsen af grise til forsøgsstationerne, hvor kontrollen bliver ført både med hensyn til sundhed, trivelighed og kvalitet som til værdien som slagteridyr. Det synes der, som om Yorkshire-racen har et fortrin«.

Det må dog tilføjes, at Anders Nielsen selv dengang på Vattrup Lundgård havde avlscenter for svin af Yorkshire-race, men han skiftede senere ud og fik center af Dansk Landrace.

Det har dog vist sig, hvilken race der gik af med sejren, idet det sidste avlscenter for svin af Yorkshire-race gik ud i 1961.

Her på egnen blev det første avlscenter oprettet i 1900 på Mausing Mølle.

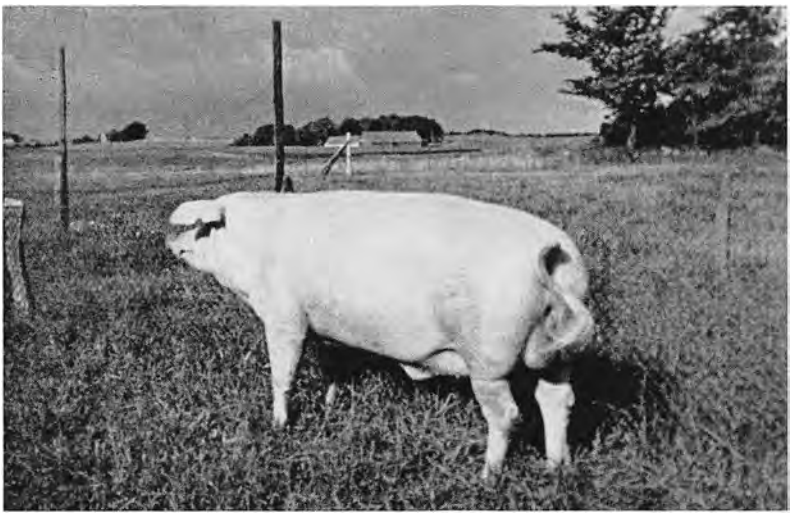
Det var både for Yorkshire- og Landsvin, men det gled ud igen uden at få varig betydning.

I 1903 fik Martin Rask, Thorning Vestergård godkendt sin svinebesætning som avlscenter for svin af Dansk Landrace. Det fik i allerhøjeste grad betydning i avlen, idet der nu – 63 år efter – stadigvæk er et højt anerkendt avlscenter på Thorning Vestergård. Det er stammen fra centrets oprettelse i 1903, der er videreført i direkte hunkønslinie, og nu – efter ca. 30 generationer – er det stammen ikke alene på Thorning Vestergård, men også i avlscentrene Kauergård, Mallinggård og Skanderup.

På Kjellerupegnen er der gennem årene blevet udført et meget betydningsfuldt avlsarbejde med svinene. Det er ikke, fordi landboforeningens ledelse har gjort en særlig indsats. Man finder faktisk ikke meget om svinene ved gennemgang af de gamle protokoller.

Om svineavlens høje stade her på egnen kan nævnes, at af de 236 avlscentre, som er godkendt for hele landet i indeværende år, er ikke mindre end 10 med postadresse pr. Kjellerup.

Det kan også nævnes, at i de første 15 år, der blev uddelt en jyllandspræmie til svin ved ungskuet, gik de 8 af disse høje anerkendelser til centre indenfor Thorning sogn, nemlig 2 til Thor-

Ornen »Malling VIII«, stb. nr. 7053, f. 9. november 1954. Tilkendt Jyllandspræmien ved ungskuet 1956.

ning Toftegård, 2 til Thorning Vestergård, 2 til Mallinggård, 1 til Kauergård og 1 til Ungstrup.

Der bliver også udført avlsarbejde andre steder end på avlscentrene, og det lokale svineavlsarbejde må tillægges en væsentlig betydning.

I 1955 blev Kjellerupegnens Svinekontrolforening igangsat. Den er kommet til at omfatte et stort antal svinebesætninger. Svinekontrollen er medvirkende til en rigtig fodring og pasning af grisene og danner dermed grundlaget for en mere rationel og økonomisk svineproduktion.

Viggo Pedersen.

Planteavlen

Ved Landboforeningens begyndelse var interessen for øget udbytte af jorden stor, da der var gode kornpriser og god afsætning af landbrugets husdyrprodukter. Dræning med brændte lerrør og mergling var godt i gang. Mergling gentagne gange kunne føre til overmergling. De tanker, som lærer P. Nielsen, Ørslev, den senere statskonsulent i planteavl og forsøgsleder på Tystofte forsøgsstation, fremsagde, blev grundlæggende for jorddyrkning også udenfor landets grænser.

I 1866 lavede P. Nielsen sine første forsøg og fremførte, at den almindelig brugte blanding af rødkløver og timothe skulle have flere plantearter med. »Jorden behøver ikke hvile, når den får tilført den næring, den har brug for«.

De store fremskridt, der er sket med dræning og mergling, kan ikke vedvare, hvis man ikke finder kulturplanter, der som rødkløver kan hente næring langt nede. Man må give jorden flere af de kostbare stoffer, der bliver bortført. Det betaler sig i længden bedst at fodre sæden op på køerne, og endelig at passe møddingerne. Så bliver der både arbejde og føde til mange flere, end der nu lever her i landet.

Anvendelse af kunstgødning, kortere græsleje, dyrkning af roer, bedre såsæd og bekæmpelse af ukrudt og plantesygdomme var, hvad man forsøgte at vejlede i. For de, som kunne skabe et harmonisk landbrug, blev der også økonomisk fremgang. Ved præmiering søgtes at anspore til bedre jorddyrkning. Til bedømmelse heraf nedsattes et udvalg, men først 1905 nedsattes et planteavlsudvalg bestående af L. Broberg, Sjørslev, Kr. Røhr, Vium og M. Rask, Thorning.

Chr. Sørensen, Haurbak,
og konsulent Fr. Mortensen ved
Kjellerup dyrskue 1947.

1907 indledtes samarbejde med V.A.L.F., og lærer Vesterby blev antaget som konsulent. Grundet overvældende arbejde blev samarbejdet afbrudt 1913, hvorefter Kjellerup og Lysgård Husmandskreds gik ind i stedet.

Ved antagelsen af konsulent kom der gang i de lokale forsøg, som var det grundlæggende i konsulentens arbejde. Forevisningsmarker og -haver, konkurrencer, udflugter, planteavlsudstillinger, foredrag og besøg kunne nu behandles bedre ved konsulentens tilstedeværelse. Konsulent Viggo Jørgensen virkede fra 1913-14, C. Thomsen 1914-20, da han blev direktør for kartoffelmelsfabrikken, J. Kristensen 1920-25, F. Mortensen 1925-64. Ans Landbo- og Husmandsforening gik da ind i arbejdet, og den nuværende planteavlskonsulent er Chr. Bach, Ans. I 1922 blev Ole Nielsen, Højbjerg, antaget som konsulent i plantning og havebrug og virkede indtil 1956.

Konsulenternes vejledning blev i høj grad støttet af de lokale forsøg og forevisningsmarker. De første år var viden og hjælpemidler ringe, men i tidens løb er muligheden for stort udbytte af jorden steget meget. De lokale forsøgs grundlæggende værdi over for jordbundsundersøgelserne er i de senere år aftaget noget, men tilliden og glæden ved samværet mellem landmand og konsulent er uforandret. Det er den store konsulentvirksomhed et udtryk for. Plantning af træer om hjem og til læ for mark har haft

Frede Mortensen,
planteavlskonsulent for foreningen
i 40 år.

stor interesse for Landboforeningens oprettelse. Når Ernst Bakman, Almind, sang:

»Plant et træ ved hjemmets gavl,
plant omkring din have,
plant et træ ved markens tavl
til læ for markens gave!«

var det ord, der vandt genklang i manges sind.

Gråbonden, J. C. Nielsen, Grågård, taler i sine erindringer om klimaforandringen og nævner, at hedens luftspejlinger er forsvundet og giver de mange beplantninger skylden derfor, så der er ingen, som vil ønske den gamle tid igen. Den første formand for Kjellerup Husmandskreds, planteskoleejer, Carl Andersen, Hulkjærhus, havde meget stor betydning, men hans elev, konsulent Ole Nielsen, har ved sin virksomhed gennem 34 år haft den største betydning ved plantningsplanlægning af de mange km læhegn og andre plantninger. Også for havebrugets vedkommende skete der store fremskridt under Ole Nielsens ledelse.

Læets indvirkning på planters og dyrs velbefindende er stor, og i æstetisk henseende er træer uundværlige. Enkelte hegn og haver er i de senere år forsvundet af praktiske hensyn, og skønt der plantes mindre nu, er landet blevet »låddent« og lunere end før.

De svagt dyrkede jorder med de mange delvis lyngbevoksede vandlidende overdrev fra 1866 er en stor modsætning til de i dag dybmuldede, velgødede, sygdomsfrie og rene marker. Det er en forvandling, hele samfundet har taget del i, men nu høster det også frugten deraf.

Formænd for udvalget var: L. Broberg, Sjørslev, A. S. Just, Nørskovlund, Martinus Mortensen, Lysgård, Mads Madsen, Hornskov, Anders Nielsen, Vattrup Lundgård, Søren Jensen, Sjørslev, J. Kristensen, Liselund, Rasmus Pårup, Ungstrup, og nu Karl E. Vestergård, Bisballegård, Sjørslev.

Kartoffeldyrkningen.

Dyrkning af kartofler, som de tyske indvandrere ved deres bosættelse på Vium og Lysgård sogns heder lærte egnens landmænd, har haft stor betydning. Niels Blicher, Steen Steensen Blicher og mange efter dem har interesseret sig derfor. Kartoflens dyrkningssikkerhed, dens anvendelighed til folk og fæ og det frodige og blomstrende indslag i de ret tørre egne har fået mange til at se bort fra det ofte ubehagelige slid, der er ved dens dyrkning. Der har ofte været gode penge at hente i en vellykket afgrøde. Da man under den første verdenskrig fik en stærk efterspørgsel efter kartofler og kartoffelmel med følgende høje priser, dannedes Kartoffeleksportforeningen og Kjellerup Andels Kartoffelmelsfabrik, som blev bygget 1918. Grundet svigtende levering af maskiner kom fabrikken først i gang 1919 og kørte da uafbrudt to sæsoner. Prisen var dengang ca. kr. 75 pr. 100 kg mel. I 1921 var prisen gået ned til ca. kr. 25 og senere endnu lavere.

1924 besluttede man at træde i likvidation, og fabrikken blev

Chr. O. Bach,
planteavlskonsulent.

solgt til et konsortium, der videresolgte til fabrikant Mikkelsen, Hjerm. Ud over landet var der over 100 kartoffelmelsfabrikker, mens der nu kun er syv. Fabrikken i Karup blev oprettet i 1933 som et led i kriseforanstaltninger og importreguleringer. I 1932 blev der fra Landboforeningen anmodet om, at den påtænkte fabrik i Karup i stedet kunne placeres i Kjellerup som et plaster på det sår, der var fra den tidligere fabrik. Dette kunne dog ikke lade sig gøre.

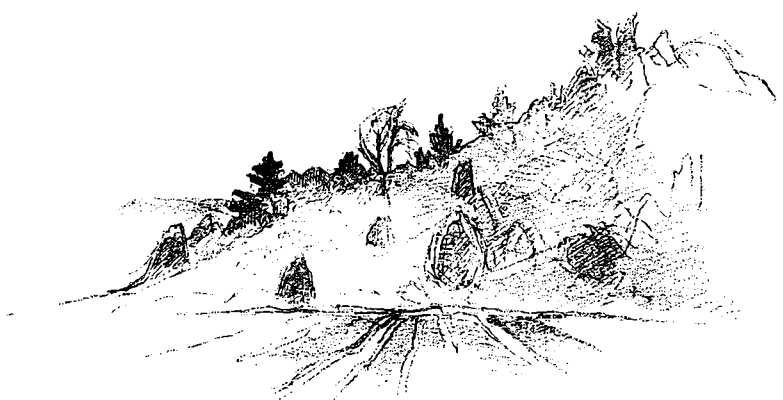
Kjellerupegnens Kartoffelcentral blev oprettet i 1939 og har gennem årene haft ret stor omsætning af spise- og læggekartofler til ind- og udland. Den har nu egen sortérstation, bygget 1962, hvorigennem hele omsætningen sker.

I de senere år er arealerne blevet betydeligt mindre, fordi kartoflerne ikke spiller den rolle i den daglige husholdning, som de gjorde tidligere. »Har vi kartofler, krusbær og sild, er vi hytt« er ord, som var god latin for ca. 100 år siden, men i dag gælder de ikke. De store omkostninger, der er nu ved dyrkningen, kan ikke modsvares ved værdien til opfodring. Derfor anvendes der nu meget lidt til svin og kreaturer. *Johs. Kristensen.*

P. S.: Johs. Kristensen, som har skrevet nærværende afsnit om planteavlen, har med særlig stor interesse fulgt planteavlsarbejdet her på egnen.

Han var foreningens planteavlskonsulent i 5 år. Senere har han som aktiv landmand været medlem af planteavlsudvalget i 18 år, heraf i flere år som formand for udvalget. Derefter var han foreningens formand i 10 år, så det er en meget lang årrække, at Johs. Kristensen har fulgt planteavlens udvikling på nærmeste hånd.

V. P.

Læplantninger på Kjellerup-egnen

Omkring århundredskiftet blev der grundet de hyppige storme, man havde dengang, oprettet en art plantningsforeninger på initiativ af Hedeselskabet. Det var især efter julestormen 1. juledag 1902. Overalt i Jylland fandtes næsten ingen læplantning, så stormene havde frit spil og havde tit en meget ødelæggende virkning på de sandede jorder.

Der blev for denne egn nedsat et læplantningsudvalg, som bestod af særligt interesserede landmænd, der havde til opgave at få landmændene til at interessere sig for plantning, særlig i markskellene, men også for plantning af småplantager på den dårligste jord. Dette udvalg kom til at bestå af planteskoleejer Carl Andersen, Hulkjærhus, gartner E. Bakman, Almind, og plantør N. Nielsen, Guldborgland.

I hvert sogn blev der valgt en mand, som fik til opgave at agitere for sagen og modtage bestilling på planter samt opkræve beløbet for disse. Der blev også opkrævet et kontingent på 50 øre for hver ordre. Plantør Nielsen rejste rundt og modtog beløbene. Til plantemodtagerne blev der udbetalt et tilskud til planteprisen på 40-50 %.

Uden at forklejne andre gode mænd skal dog nævnes nogle særlige foregangsmænd, nemlig følgende:

Niels Riis, Bårup, som fik egnen mellem Ans og Kongensbro samt Kongensbro plantage plantet. Ole Jørgensen, Stenrøgel plantage. Søren Hansen, Raunholt. A. Frederiksen, Raunholt. Johan Stych, Raunholt, P. Smidt, Bækgård, som fik Raunholts og Bækgårds plantager plantet. Som altid smittede eksemplet, og flere fulgte snart efter. Det gik dog langsomt med almindelig

Ole Nielsen,
havebrugskonsulent.

læplantning om markerne. Det var først i 1930'erne og 40'erne, der kom rigtig gang i plantningen.

Da landboforeningen og Kjellerup og Lysgård Husmandskredse blev fælles om konsulentordningen, blev landboforeningens planteavlsudvalg suppleret med et medlem fra hver lokal husmandsforening.

Dette udvalg deltog i et fællesmøde for hele amtet i Viborg 1921. Det var tanken at få ansat en plantningskonsulent for hele amtet med kontor i Viborg.

Det resulterede i, Kjellerupudvalget blev enige om, de ville få for lidt gavn af det. De vedtog derfor, at de ville have en konsulent, som skulle varetage plantningssagen i Kjellerupområdet for sig selv.

Udvalget vedtog at få Ole Nielsen, Højbjerg, som var gartner og planteskoleuddannet, til at overtage hvervet med en prøvetid på 1 år. Nielsen havde dette hverv i over 30 år.

Der blev nu inden for udvalget nedsat et særligt plantningsudvalg, som bestod af E. Bakman, Almind (formand), Anders Nielsen, Vattrup Lundgård, Laust Kristoffersen, Revl, og J. Jør-

gensen, Frederiksdal, med Ole Nielsen som sekretær, og forstassistent N. Nielsen, Guldborgland, fra Hedeselskabet.

Herefter tog man fat på arbejdet, som blev fordelt på små tremands udvalg i hvert sogn. Dette udvalg agiterede og modtog ordrer, som gik til konsulenten og videre til Hedeselskabets mand, der formidlede det økonomiske mellem foreningerne og Hedeselskabet. Der var bl. a. fordeling af tilskud til planteindkøb og afregning med planteskolerne.

I de følgende år blev der plantet meget både ved ejendommene og i markskellene. Anders Nielsen, Vattrup, som blev formand efter Bakmans død, gjorde et stort arbejde i Thorning sogn, nærmere betegnet Knudstrupområdet.

I den sydlige del gjorde Jens Jørgensen, Frederiksdal sammen med andre en stor indsats. Han var også sognerådsformand for Kragelund kommune, og som sådan medvirkede han til, at kommunen plantede en stor plantage syd for byen. Derefter købtes 50 ha. i Kristianshøj, som ligeledes blev beplantet. Samtidig blev ret store arealer hede i området beplantet.

Nu købte Kjellerup og Thorning kommune ejendomme, som stødte op til Kragelund og Stenrøgel plantage, og tilplantede disse. På samme tid købte forretningsfolk i Kjellerup og Thorning hedearealer, som blev beplantet.

Efter de slemme stormår i 1930'erne og navnlig forårsstormen i 1938, hvor muldlaget mange steder skiftede ejer, blev det såkaldte »Flyvende Korps« oprettet på initiativ af Hedeselskabet. Det var ikke alene for at få mere plantet, men også for at afhjælpe den store arbejdsløshed blandt de unge i byerne. De blev så sat til at grave planterender i skellene og plante i disse.

Karl Stych, Raunholt, blev den førende kraft for den ordning. Ole Nielsen opmålte og kortlagde hele området. Skovrider S. A. Christensen bestemte plantearter, mens selve arbejdet blev ledet af Anton Henriksen, Stenholt. Det var nu således, at lodsejerne kun skulle betale 50 % af planteprisen, resten var gratis.

Nu i de sidste 20 år er Årestrup hede omtrent blevet tilplantet.

Her var guldsmed S. Kloster, Kjellerup, den første, der begyndte at tilplante store arealer. Siden blev heden købt og tilplantet af folk fra forskellige egne.

I det store og hele er plantningsarbejdet indenfor landboforeningens område nu afsluttet, og resultatet er, at der er blevet sammenhængende plantager syd for Kragelund over Frederiksdal, Stenholt, Kristianshøj, Stenrøgel, Raunholt, Vallerbæk helt til Karup, hvilket udgør adskillige hundrede ha.

I dette store plantningsarbejde har vi haft meget værdifuld hjælp i skovrider S. A. Christensen, Hedeselskabet, som i mange år har været tilsynsførende for plantningsforeningen.

S. A. Christensen har ved årsmøderne holdt agitatoriske og vejledende foredrag. I marken har han ligeledes gjort et stort arbejde ved besøg hos lodsejerne. Til stor opmuntring for de gamle plantagefolk har han sørget for, de fik tildelt legater og diplomer. Han har været en god mand for foreningen.

Der er i det sidste halve århundrede sket meget indenfor lanboforeningens område, bl. a. oprettelsen af husmandsforeninger i hvert sogn og i 20'erne og 30'erne udstykning af jord til en mængde husmandsbrug.

Det gav meget arbejde til konsulenterne. Forskellige steder blev der anlagt forevisningshaver. I Højbjerg blev der anlagt en iagttagelses- og forsøgshave for frugtsorter m. m., hvilket havde stor interesse en overgang. Rundt om i landsbyerne blev der afholdt en mængde planteavlsudstillinger med foredrag af konsulenterne. *Ole Nielsen.*

P. S.: Ole Nielsen skrev nærværende afsnit om læplantning, da han var 84 år, men som den beskedne mand, han er, nævner han næsten ikke noget om sit omfattende arbejde som havebrugskonsulent gennem mange år. Der er sikkert mange – især landmandskoner – som stadig med taknemmelighed husker Ole Nielsens råd og vejledning ved omlægning af haven og ved valg af prydbuske og stauder. *V. P.*

Regnskab og driftsøkonomi igennem årene

I de 100 år, landboforeningen har bestået, har foreningen søgt at fremme økonomien for de enkelte landbrug. At man først tog fat på planteavlsproblemet, samt husdyrbruget og først i 1937 regnskabsføringen ændrede ikke, at de driftsøkonomiske problemer har været det centrale i vejledningsarbejdet. Den driftsøkonomiske vejledning har været bestemt af tidens krav.

Konsulenterne i dag har hver deres speciale, men det gælder stadig, at vejledningens hovedformål er at fremme økonomien i de enkelte brug. Regnskabsføringen, og hvad der kan udledes af regnskaberne, er kun et af midlerne, man søger anvendt. Allerede i slutningen af 1890'erne var man inde herpå, idet foreningen da medvirkede til, at der blev sendt husmænd på kursus i regnskabsføring.

Det har sikkert kun været begrænset, hvor meget regnskab der blev ført på almindelige bønderbrug i det forrige århundrede. Hos gdr. Peter Lassen, Grågård, Thorning, har man bevaret 3 kassebøger, hvoraf én begynder i 1829. Selvom bøgerne er velbevarede, er det svært at udlede tal, der direkte kan sammenlignes med regnskabstal fra 1965/66.

I 1829 var pengeomsætningen begrænset.

Når man tager skyldig hensyn til udviklingen i landbruget, overgangen fra rigsdaler til kroner, samt forringelsen af kronens værdi, illustrerer følgende tal lidt om samme landbrugs omsætning gennem 137 år.

	Indtægt			Udgift		
	Rigsd.	Mark	Skilling	Rigsd.	Mark	Skilling
1829	169	1	2	162	3	3
1851	1265	4	5	1036	5	9
1868	1166	1	9	834	0	12

I 1875 gik man over til at regne med kroner og ører.

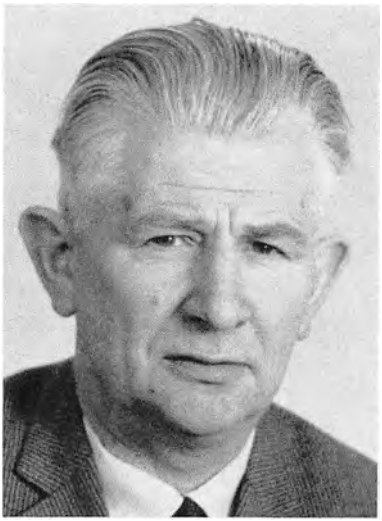
Omsætningen i 1879:	4.186 kr. 69 ører	3.545 kr. 42 ører
- - 1900:	5.345 kr. 26 ører	5.395 kr. 76 ører
- - 1965/66:	129.445 kr. 84 ører	98.595 kr. 76 øre

Fra kassebogen for år 1900 er udtaget følgende poster:

Indtægter:		Udgifter:	
1 hest	425 kr.	1 hest	425 kr.
1 føl erst.	128 -	Foderstoffer	495 -
Mælkepenge	1682 -	Gødning	109 -
5 køer og kvier	386 -	Udsæd	79 -
Kalveskind	33 -	1 vogn	54 -
5 svin	267 -	Inventar, bygning. ...	147 -
57 grise	622 -	Lønninger	506 -
5 lam	78 -	Landbof.	3 -
Tørv	34 -		

Fra samme ejendom for 1965/66 anføres følgende poster:

Indtægter:		Udgifter:	
Mælk	52.525 kr.	Lønninger	33.495 kr.
Kreatursalg	36.207 -	Foderstof	27.626 -
Svin	33.915 -	Gødning	9.603 -
1 hest	2.700 -	Udsæd	1.903 -
		Inventar, bygninger	3.785 -
		Inventar, nyt	3.870 -
		Forsikring	3.108 -
		Dyrlæge, avlsudg. .	4.600 -
		Anden udgift	1.820 -

N. P. Gam,
regnskabskonsulent.

Den her omtalte udvikling var medvirkende til, at man i Kjellerup Landboforening ønskede oprettet en regnskabskreds. På et repræsentantskabsmøde i 1936 blev spørgsmålet rejst. I juli 1937 begyndte 10 ejendomme at føre regnskab.

Konsulent N. P. Johansen, Tange, der havde tilknytning til Bjerringbro regnskabskreds, påtog sig at føre regnskaberne op og udarbejde opgørelse og beretning.

Regnskabskredsen havde sine egne love og blev ledet af et 5 mands udvalg med Jens Christian Christensen, Frederiksdal, som formand. Beretningen for 1937/38 omfattede 7 ejendomme. Fra begyndelsen blev regnskabsresultaterne indberettet til Foreningen af jydske Landboforeninger.

Frem til 1943 stod N. P. Johansen for arbejdet i regnskabskredsen. De første år var der omkring 20 medlemmer. I 1942/43 blev der lavet status hos 31 medlemmer. Medlemmerne blev besøgt 4 gange om året. N. P. Johansen cyklede rundt til medlemmerne, og da han også havde andet arbejde, var det naturligt, at han i 1943 sagde sin stilling i regnskabskredsen op. I hans sted blev som konsulent ansat landbrugskandidat N. P. Gam med bopæl i Kjel-

lerup. Der blev indledt et samarbejde med Kjellerup Husmandskreds. I forbindelse med regnskabsarbejdet skulle konsulent Gam også undervise på den da oprettede landbrugsfaglige ungdomsskole. Han deltog med stor interesse i landboforeningens øvrige arbejde.

Det var i krigens tid. Trods vanskelige forhold øgedes medlemsantallet stærkt. I 1944/45 var der 95 medlemmer, og i de følgende år kom man op på ca. 120 medlemmer. Regnskabskredsens økonomi var anspændt. Ud over et ret begrænset beløb i statstilskud skulle økonomien hvile i sig selv. Kontingentet for at få ført regnskab var i 1937/38 for en ejendom på 22 ha kun kr. 69. Skønt det steg i de følgende år, var aflønningen til konsulenten meget begrænset. Det var nødvendigt at tage forskelligt andet arbejde op, hvilket ikke kunne undgå at gå ud over det driftsøkonomiske arbejde i regnskabskredsen. De samme forhold gjorde sig gældende i andre regnskabskredse.

Det fremgår således af beretningen for jydske Landboforeninger, at antallet af regnskaber med opgørelse af de enkelte driftsgrene, »B« regnskaber, blev mindre, selvom der i årene før 1940 blev oprettet mange regnskabskredse. Den almindelige regnskabsform blev et »A« regnskab, som ikke angav de enkelte driftsgrenes økonomi, men hele ejendommen under et. Regnskabskredsen udviklede sig til i stigende grad at være revisionsvirksomhed med hovedvægten på det skattetekniske.

I 1952 blev konsulent Gam ansat som kæmner i Thorning kommune. I hans sted blev landbrugskandidat Alfred Irgens-Møller ansat som konsulent under samme betingelser som konsulent Gam. Økonomien skulle hvile i sig selv. Det var kun i begrænset omfang, at landboforeningen havde det økonomiske ansvar. Der var kun ca. 60 medlemmer i regnskabskredsen, men da det offentlige skærpede ligningsarbejdet, og kontrolloven fra 1946 med oprettelse af amtsligningsinspektorater efterhånden gjorde sin virkning, steg antallet af medlemmer hurtigt. I 1954 blev der påbudt regnskabspligt for en del landbrug. Inden for landboforeningens

A. Irgens-Møller,
regnskabskonsulent.

område var der tale om ca. 50 ejendomme. Udviklingen inden for skattelovgivningen medførte, at mange landmænd måtte have bistand, og mange kom i gang med at føre regnskab. Arbejdet i regnskabskredsen havde derfor stadig hovedvægten på det skattetekniske, men siden 1960 har man søgt at få fremmet den driftsøkonomiske vejledning. Dette søgtes gennemført ved bedriftsbesøg og øget samarbejde mellem de i foreningen ansatte konsulenter.

Antallet af medlemmer var omkring 1960 ca. 200 medlemmer. Det blev nødvendigt at ansætte mere kontormedhjælp og gå over til moderne bogføringsmaskiner. Udviklingen i landbruget medførte flere opgaver såsom lån, financiering, ejendomsoverdragelse samt en mere gennemført revision af regnskaberne.

Til afhjælpning af det mindre antal medhjælpere i landbruget kom også problemer med nyinvesteringer i bygninger og maskiner. For at opnå en tilfredsstillende arbejdsform har man i de senere år søgt hen imod en arbejdsdeling, således at et veluddannet kontorpersonale med moderne bogføringsmaskiner kan klare det grundlæggende arbejde, revision og opgørelse af regnskaberne.

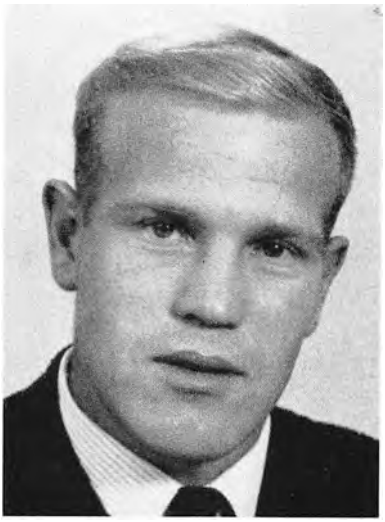
I 1962 blev agronom Erling Tornbjerg ansat som assistent, og

den tilsigtede arbejdsdeling har medført, at han nu er ansat som konsulent og særlig tager sig af de udvidede driftsregnskaber. I et udvidet driftsregnskab søger man at finde frem til økonomien og effektiviteten i de enkelte driftsgrene. Et særligt afsnit i beretningen redegør for dette arbejde, og man søger derved at fremme interessen for driftsøkonomien. Den økonomiske udvikling inden for landbruget har gjort det nødvendigt for landmændene at opnå den bedst mulige udnyttelse af jord, bygninger, inventar, samt at indkøbte og hjemmeavlede fodermidler udnyttes bedst muligt i besætningen. Arbejdet med driftsregnskaberne har endnu ikke fundet sin endelige form, men interessen er stor ikke mindst blandt unge landmænd. I regnskabsberetningen for jydske landboforeninger er der for 1964/65 kun 78 udvidede regnskaber, deraf 24 her fra regnskabskredsen.

Regnskabskredsen udarbejder hvert år en beretning. I 1937/38 med 7 regnskaber og i 1964/65 med 175 regnskaber. Fra de to beretninger skal medtages følgende gennemsnit:

Arealbenyttelse i %	1937/38	1964/65
Korn	39	45
Roer	16	19
Græs	43	34
Andet	2	2
Landbrugskapital: kr. pr. ha.		
Jord	890	1754
Bygning	718	3623
Heste	79	21
Kvæg	177	1559
Svin	61	736
Fjerkræ	9	25
Inventar	95	1088
Forråd	4	63
Ialt bogført kapital	2033	8869
Handelsværdi	2698	11838

Bruttoudbytte: kr. pr. ha.	1937/38	1964/65
Planteprodukter	7	118
Mælk	253	1210
Kvæg	37	894
Svin	201	1623
Æg og fjerkræ	27	139
Andre kilder	54	251
Ialt bruttoudbytte	579	4235
Driftsomkostning: kr. pr. ha.		
Folkehold	108	233
Familiens arbejde	58	781
Driftslederløn	53	387
Ialt arbejdsløn	219	1.401
Fodermidler	151	1.233
Udsæd	8	82
Kunstgødning	27	176
Inventar	21	303
Bygning	23	162
Ejendomshandel	32	79
Andre omk.	35	354
Ialt driftsomk.	516	3.790
Bruttoudbyttet ÷ driftsomk. til forrentning	63	445
Forrentningsproc. af bogf. v.	3,0	5,0
Forrentningsproc. af handelsv.	2,5	3,7
Familiens arbejdsfortj.	1.045	20.072
Bedste tredjedel	1.924	27.099
Mellemste	1.796	21.893
Dårligste	÷1.399	11.192

Erling Tornbjerg,
regnskabskonsulent.

Af regnskaberne i dag er der kun en ejendom, der er ført regnskab på i alle årene. Ejendommen er på 22 ha. I 1937/38 var omsætningen kr. 11.913. I 1965/66 var den kr. 64.949.

Regnskabskredsens ledelse blev, efter at Kjellerup Husmandskreds i 1943 kom med, ændret til at være 3 mand fra Landboforeningen og 3 mand fra husmandskredsen. Udvalgets medlemmer blev valgt på foreningens generalforsamling. Fra 1937-1952 var J. C. Christensen udvalgets formand. Derefter har kredsen haft følgende formænd:

Fra	1952-1960	Otto Christoffersen, Vandet
-	1960-1965	Jacob Nielsen, Vattrup
-	1965	Anders U. Pedersen, Marienlyst.

I 1963 indledtes et samarbejde med Ans Landboforening, som valgte 3 mand til udvalget. Ud af det nuværende nimands udvalg er valgt et forretningsudvalg på 3 mand, en fra hver forening.

Fra en spæd begyndelse på 10 regnskaber i 1937 er der nu 300 regnskaber. Der er nu ansat 3 agronomer, 2 kontordamer og 2 ele-

ver på regnskabskredsens kontor. Siden 1945 har kredsen haft kontor på Ungdomsskolen. Pladsforholdene har været begrænset, et forhold der skulle ændres, når man i 1967 flytter over i de nye kontorer.

Der er sket meget inden for landbruget i de 100 år, der er gået. Regnskabskredsen har kun været med i 29 år. Det er udvalgets ønske, at det fremover må fylde pladsen ud som et middel til at fremme de enkelte ejendommes økonomi.

Alfred Irgens-Møller.

Ungdomsarbejdet

Det landøkonomiske ungdomsarbejde blev påbegyndt i 1925, idet planteavlsudvalget da indbød drenge og piger til en konkurrence i dyrkning af egen jord, dels med markafgrøder og dels med haveafgrøder. Dette arbejde støttedes økonomisk af International Education Board, som her i landet var under ledelse af en fra Amerika udsendt konsulent Lund.

Da det var noget helt nyt, meldte der sig det første år kun 15 deltagere, men året efter var der 41. Dette arbejde fortsattes de følgende år med god tilslutning. Konsulenterne besøgte deltagerne flere gange i sommerens løb og gav råd og vejledning. De unge skulle føre regnskab over udgifter og indtægter. Langt de fleste opnåede at få et pænt overskud. De, der opnåede det bedste resultat og viste den største interesse, blev præmierede. Der blev vist stor interesse for dette arbejde også fra de ældres side.

Efter et par års forløb udvidedes dette arbejde til også at omfatte opdrætning af husdyr, herunder både høns, grise og kalve. Også dette arbejde vakte stor interesse. Husdyrbrugsudvalget overtog ledelsen af dette arbejde og stillede kr. 5.000 til rådighed til indkøb af gode avlsdyr. De unge skulle så overtage og passe disse, indtil de kunne sælges. De, der ønskede det, kunne betale dyrene kontant. Ellers blev der givet henstand med betalingen, indtil dyrene kunne afsættes. Langt de fleste af de unge opnåede et godt økonomisk udbytte. Mange af dyrene var så gode, at de indgik som avlsdyr i forældrenes besætning.

Ialt blev der de følgende år indkøbt og fordelt ca. 200 dyr. Efter nogle års forløb blev man enig om, at det ville være gavnligt, hvis man kunne give de unge vordende landmænd nogen teoretisk

undervisning. Planteavlsudvalget indbød derfor i 1932 omegnens lærere til et møde for at drøfte muligheden af at indføre landbrugsfaglig undervisning i aftenskolerne. Lærerne var meget interesserede i sagen og ville gerne støtte den. Mødet resulterede i, at der den følgende vinter blev givet undervisning i gødningslære og køkkenhavedrift i Almind, Lysgård, Hvam, Thorning, Haurdal og Ans. Konsulenterne havde 6-8 timer i hver af skolerne. Flere fag blev taget op de følgende år.

Da det efterhånden viste sig umuligt for konsulenterne at overkomme denne undervisning så mange steder, enedes man om indenfor udvalgene at prøve, om der var mulighed for at samle omegnens unge i Kjellerup. Man blev ligeledes enig om, det skulle være dagundervisning, som skulle være gratis. For at dette kunne gennemføres, var det nødvendigt, at de ældre landmænd viste interesse for sagen, og der krævedes økonomisk støtte fra flere sider. For at drøfte dette indbød man den 10. juni 1936 repræsentanter for landbo- og husmandsforeningerne, mejerierne, slagterierne, sognerådene, pengeinstitutterne og pressen til møde i Kjellerup. På dette møde viste der sig stor interesse for sagen. Man gik straks over til at nedsætte et udvalg, der skulle arbejde videre med sagen, således at undervisningen kunne begynde i den kommende vinter.

Da man både i Grenå og Hurup havde begyndt landbrugsfaglig dagundervisning i egne lokaler, foretog udvalget rejser til disse steder for at se, hvorledes undervisningen foregik der, og hvordan lokaleforholdene var. Resultat blev, at man i begyndelsen lejede lokaler i Skovbakken i Kjellerup

Den landbrugsfaglige undervisning startedes således i Kjellerup den 5. januar 1937 med 2 halve dage ugentlig i månederne januar og februar. Der mødte den første vinter 180 unge mennesker til undervisningen. Det er jo indlysende, at med et så stort hold kunne undervisningen kun gives i foredragsform.

Da lokalerne ikke var særlig velegnede til så mange elever, drøftede udvalget stadig muligheden af at skaffe midler til opførelse af en landbrugsfaglig ungdomsskole i Kjellerup. Efter flere

Elever fra Ungdomsskolen på rejse i Tyskland 1938
(i parken i Hannover).

møder og megen diskussion både for og imod, blev man dog enig om at foretage en tegning af frivillige bidrag til formålet både på landet og i byen. Resultatet af denne tegning blev, at der i frivillige bidrag tegnedes knapt kr. 30.000. Dette var langt over de flestes forventning. Grundlaget for bygning af en ungdomsskole i Kjellerup var dermed til stede.

Skolen blev bygget i løbet af sommeren 1939 og var klar til brug i december måned. Den 9. januar 1940 holdtes indvielsesfest. Undervisningen tog straks sin begyndelse og fortsattes 3 halve dage om ugen i januar og februar med megen god tilslutning.

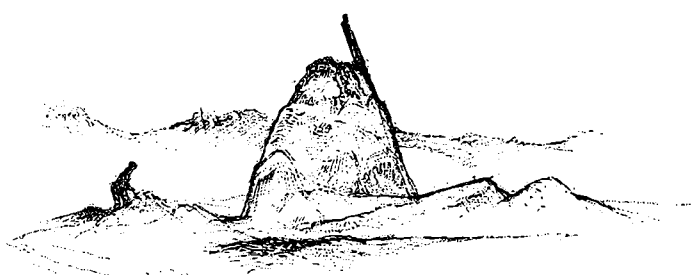
Desværre blev skolen beslaglagt af tyskerne og først frigivet efter krigens afslutning 1945. Under krigen forsøgtes med undervisning i højskolehjemmets sal, men der var kun lille tilslutning. Det var først i januar 1946, undervisningen kom ind i de faste rammer igen.

I de følgende år fortsattes undervisningen 2 halve dage ugentlig i de to vintermåneder, men desværre med et svindende elev-

antal, som skyldtes den store afvandring af unge mennesker fra land til by.

Jeg kan ikke slutte denne korte oversigt over ungdomsarbejdets udvikling her på Kjellerup-egnen uden at nævne Chr. Sørensen, Haurbak. Han var den drivende kraft i dette arbejde, og det blev for ham en hjertesag, at det kunne komme i faste rammer og udvides. Altid havde han tid, når det var undervisningen og ungdomsarbejdet, der var på dagsordenen, og hvor kunne hans stemme blive mild, når han talte til og var sammen med de unge. Vi, som havde et nært samarbejde med ham, mindes ham og den tid i dyb taknemmelighed.

Frede Mortensen.

Den landbrugsfaglige ungdomsskoles historie

Det var mænd med fremsyn, der i 1930'erne tog initiativ til opførelse af bygningen »Den landbrugsfaglige Ungdomsskole« i Kjellerup. Der var et stort behov for en sådan bygning. For det første havde man set betydningen af en landbrugsundervisning for det store antal unge, der dengang var beskæftiget ved landbruget. Dertil manglede man egnede lokaler. For det andet manglede man lokaler, hvor de landøkonomiske foreninger og deres forskellige udvalg kunne holde deres møder og arrangementer, og hvor der kunne indrettes kontorer for konsulenterne. For det tredje ville man gerne have rådighed over en passende bolig, som kunne anvises den husdyrbrugskonsulent, man ønskede at få ansat i Kjellerup.

Disse tre ting fik man forenet i den bygning, der i 1939 blev opført i Skolegade og fik Navnet »Den landbrugsfaglige Ungdomsskole«. Der var i forvejen blevet indsamlet midler til byggeriet, og denne indsamling var blevet vel modtaget såvel i byen som på landet. Egnens befolkning skænkede ca. kr. 28.000. Desuden havde Kjellerup kommune givet byggegrunden. Det var en god start, når den samlede udgift ved byggeriet blev omkring kr. 40.000, skønt man så måtte låne til inventar o. l.

Den 9. januar 1940 var man nået så vidt, at man kunne holde indvielsesfest. Der var egentlig tre ejere af bygningen, nemlig Kjellerup Husmandskreds, Lysgård Husmandskreds og Kjellerup og Omegns Landboforening. I »Kjellerup Avis« var der et stort referat af festen, og der stod bl. a.: »Det var en stolt dag for den

Den landbrugsfaglige Ungdomsskole. Foreningens ejendom fra 1939 til 1967.

mand, som i første række har arbejdet for oprettelsen af en selvstændig landbo-ungdomsskole i Kjellerup, gdr. Chr. Sørensen, Haurbak, og hans trofaste medhjælper, konsulent Frede Mortensen.«

Det var meget betegnende for den tid, at man indledte med sangen: »Jeg vil værge mit land«, og at Chr. Sørensen i sin indledende tale mindede om de alvorlige forhold, hvorunder denne skole skulle begynde sin virksomhed. Der lød også ved denne lejlighed mange anerkendende ord til Chr. Sørensen og – som det står i referatet – udvalgets energiske og dygtige sekretær, konsulent Frede Mortensen. Også til anden side blev der udtalt rosende ord, f. eks. havde daværende sognerådsformand i Kjellerup, boghandler David Christensen gjort en stor indsats for at få Kjellerups borgere til at være med ved opgavens løsning. Som officielle talere var indbudt landstingsmand H. Hauch fra landboforeningerne og P. Nielsen, Tvis, fra husmandsforeningerne.

Gdr. Chr. Sørensen, Haurbak.

Ungdomsskolen gik ikke fri for krigsbegivenheder, hvilket kom til at betyde ubehagelige afbrydelser både af den landbrugsfaglige undervisning og andet fagligt arbejde. Den 7. december 1943 beslaglagde tyskerne skolen, men i første omgang var det dog ikke lejligheden og kontorerne. Fra 1. november 1944 kom »Værnemagten« og gjorde krav på hele bygningen. Konsulent H. Bruun og hans familie fik to døgns varsel til at finde et andet sted at bo og til at få flyttet alt ud af såvel lejligheden som kontorerne. Der var ingen diskussion. Således var forholdene i vort land dengang.

Efter kapitulationen var der en overgang flygtninge i bygningen. Det var først i august 1945, at konsulent Bruun og familie kunne flytte tilbage. Tyskernes ophold i skolen gik ikke sporløst hen. Skaden blev vurderet til kr. 6.000, og endnu – 27 år senere – findes adskillige mærker efter »herrefolket«. I den store sal havde de f. eks. anbragt en brændeovn på det nye parketgulv, og derfra var stukket et rør ud gennem et vindue som aftræksskorsten.

Fra 1946 fik man restaurationsbevilling, og der blev ansat pedel ved skolen. Det blev Emma og Jens Nørgård, som boede lige over-

for. De varetog denne gerning indtil 1958, da Elisabeth og Laurits Lauritsen blev ansat. Fra 1960 fik de tillige lejligheden på skolen.

I 1949 blev der udvidet med en tilbygning, hvor der var plads til undervisningskøkken, scene og lejlighed til en husholdningslærerinde. Det var stadigvæk Chr. Sørensen, der var initiativtager og igangsætter. Denne gang gik det imidlertid ikke lige så let økonomisk, da prisstigninger havde bevirket, at tilbygningen blev næsten lige så dyr som det første byggeri.

Ved denne udvidelse blev der skaffet gode lokaler for Marthaforbundets husholdningsundervisning. Navnlig de første år var der et meget stort antal elever. Det har gennem alle årene været fru landsretssagfører Søe, som har været formand, men også fru konsulent Mortensen har været med i arbejdet hele tiden. Der er gennem Marthaforbundet gjort et stort og fortjenstfuldt arbejde for de unge pigers huslige uddannelse.

Fra 1959 skete der den ændring, at Lysgård Husmandskreds gik ud af ejerforholdet med skolen. Der var sket visse ændringer, så man ikke mere var interesseret i at søge til Kjellerup.

I de første år virkede skolens bestyrelse tillige som ungdomsudvalg, men fra 1954 blev der nedsat et særligt ungdomsudvalg valgt af landboforening og husmandskreds. Udvalgets formand er for tiden gdr. Chresten Madsen, Sjørslev. Sekretær for udvalget har hele tiden været konsulent Viggo Pedersen.

Et nyt og betydningsfuldt afsnit i Ungdomsskolens historie er forestående. I 1965 meldte Kjellerup kommune sig som køber til bygningen her. Efter en del forhandlinger blev det vedtaget, at der skal opføres en ny bygning. Der har i længere tid været trange forhold her. Det har især knebet med plads for regnskabsafdelingen, og der kan vanskeligt udvides på den nuværende plads.

Det nye landbrugscenter, som er under opførelse, vil ikke komme til at hedde Den landbrugsfaglige Ungdomsskole, idet man forudser, at undervisningen af de unge ikke vil blive af et sådant omfang, at det bliver hovedfunktionen.

Et udsnit af deltagere fra kalvepasningskonkurrencen. Kjellerup dyrskue 1963.

Kjellerup kommune overtager Ungdomsskolen til en pris af kr. 325.000, når man kan flytte i den nye bygning. Kommunen har også stillet det nødvendige grundareal til rådighed af dens udstykning af Sandgården. Det er beliggende sammen med det areal, som udlægges til dyrskueplads og lign. Det er også nødvendigt med en ny dyrskueplads, da den nuværende plads (Markedspladsen) vil blive inddraget ved bygning af Kjelleruphallen, hvilket er nært forestående.

Der vil blive de samme funktioner i det nye landbrugscenter som i den nuværende ungdomsskole med mødelokaler, kontorer og pedelbolig, dog vil undervisningskøkkenet ikke blive flyttet med. Til gengæld bliver kontorpladsen meget større.

Husholdningsarbejdet

I lighed med de fleste andre landboforeninger kom husholdningsudvalget i gang langt senere end de øvrige udvalg.

Den 7. juli 1943 indbød Kjellerup og Omegns Landboforening til en husmoderdag med Rebecca La Cour Madsen, »Baunegård«, Vejen – formand for F. a. j. L.'s husholdningsudvalg – som taler. Der mødte 60 husmødre. Landboforeningens formand foreslog ved dette møde at få husholdningsarbejdet i gang og få nedsat et udvalg.

Udvalget kom til at bestå af en repræsentant for hvert af de 8 sogne, landboforeningen omfattede.

De første udvalgsmedlemmer var:

Minna Andersen, Mausing
Marie Almind, Ungstrup
Jenny Mølgård, Sjørslev
Anna Andersen, Vium
Katrine Simonsen, Gl. Kjellerup
Olga Overby, Hingeballe
Eline Nielsen, Levring
Johanne Thormann, Resdal.

Til formand valgtes Minna Andersen, Mausing, og til kasserer Olga Overby, Hingeballe.

Baggrunden for dette møde var egentlig, at man var i gang med husholdningsundervisning for unge piger efter »Marthaforbundet«s planer, og der var dannet et udvalg, der repræsenterede både husmoderforening, husmandsforening og landboforening.

Man havde undervisningslokaler i den nyoprettede landbrugs-

Fru Anna Dahl,
husholdningskonsulent.

faglige ungdomsskole og havde også en husholdningslærerinde, som man gerne ville fastholde ved mere sikre arbejdsforhold på den måde, at lærerinden også blev konsulent i landboforeningen.

Den 1. april 1944 ansattes husholdningslærerinde Agnes Højer-Petersen som konsulent for husmødrene og som lærerinde for de unge piger. Frk. Højer-Petersen rejste i 1945 til Ådum ved Tarm, hvor hun blev gift med pastor Sigurd Andersen.

I 1946 ansattes Anna Madsen fra Almtoft (nu fru Anna Dahl, Skovsborg), der i nogle år havde været konsulent i Holstebro. Hun varetog arbejdet til 1952.

Det var jo midt i krigens tid, man begyndte, så der var mange besværligheder med varerationering, lokaler, dårlige trafikforhold o. m. a., men samtidig var der også stort behov for oplysning til hjælp i vanskelighederne. Der var stor interesse for at samles om det, der blev arrangeret.

En helt tilfredsstillende ordning var det dog ikke, fordi brydepunktet for de unge pigers kursus lå om vinteren, der jo også var den tid, husmoderen havde mest tid til at deltage i oplysningsarbejdet.

At der i Kjellerup og Sjørslev-Demstrup i forvejen var en husmoderforening og i Levring en husholdningsforening under »De samvirkende danske Husholdningsforeninger« – alle tre med husmødrene som selvstændige medlemmer og fast kontingent, indskrænkede også arbejdsområdet en del.

Husholdningsudvalgets økonomi hvilede alene på konsulentens indtjeningsmuligheder ved demonstrationer o. l. plus et mindre tilskud fra landboforeningen og et forventet overskud fra »Kvindernes telt« på dyrskuepladsen. Det var i det lange løb ikke tilstrækkeligt for ansættelse af en konsulent.

I årene, der er gået, har man alligevel nået en del til gavn og glæde for egnens husmødre. Hvert år har der været husmoderdag med mange udmærkede talere og god tilslutning, i enkelte tilfælde endog overordentlig god tilslutning. Husmoderdagen blev i de første år holdt på ungdomsskolen, men fra 1951 på Levring Efterskole. Ligegeledes er der hvert år julesammenkomst på ungdomsskolen, og i en del år har der også været arrangeret »En dag på højskole« forskellige steder i landet og udflugt til det jydske husholdningsudvalgs feriestævne.

Til de faste arrangementer hører også »Kvindernes telt« på dyrskuepladsen. I de senere år har husholdningsudvalget også været værtinde ved dyrskuefrokosten for dommere o. l.

I årene med fast konsulent havde man en del husholdningsregnskaber og studiekredse i sognene og selvfølgelig også demonstrationer og andet fagligt. Der har også været forskellige sy- og håndarbejdskursus og i de senere år studiekredse med litteratur og andre emner.

Husmoderdag, julesammenkomst og enkelte andre arrangementer holdes i udmærket samarbejde med husmandskredsens husholdningsudvalg og i nogle tilfælde også i samarbejde med husmoderforeningen.

I »Marthaforbundet«, der har virket i over 25 år, er landboforeningen repræsenteret af Andrea Jørgensen og Olga Overby. Marthaforbundet har nu i en årrække haft lærerinde fælles med

Kvindernes telt ved dyrskuet 1952.

Levring Efterskole, hvilket giver en god arbejdsdeling Det treårige kursus har gennem årene været søgt af mange unge piger. I flere år har der været omkring 100 deltagere, så der sidder mange »Marthapiger« rundt i sognene som husmødre og tager del i det faglige arbejde. I nogle tilfælde er de med i ledelsen.

Husholdningsudvalgets formænd gennem årene har været:

Minna Andersen, Mausing	1943-44
Katrine Simonsen, Gl. Kjellerup	1944-46
Anna Henriksen, Fruerlund	1946-48
Anna Andersen, Vium	1948-50
Andrea Jørgensen, Mausing	fra 1950

Anna Dahl.

Foreningens deltagelse i andre virksomheder

Gennem årene har landboforeningens ledelse været med ved igangsættelsen af mange forskellige arrangementer med mere eller mindre landbrugsfaglige formål. Noget har ikke fået væsentlig betydning, mens andre ting har fået stor og varig betydning.

En af de ting, som i denne forbindelse bør nævnes, er Kjellerup Eksportmarked. Det begyndte i 1943 under navnet Kjellerup Samlestald. Der var vanskelige transport- og forsendelsesmuligheder, da det var i krigens tid. Det var Kjellerup Slagtermesterforening, D.L.K. Århus afdeling, Kjellerup Husmandskreds og Kjellerup og Omegns Landboforening, som sammen fik det sat i gang og kom til at eje bygningen. Senere er Kjellerup Andels Kreatureksportforening kommet ind som medejer på lige fod med de fire andre foreninger.

Fra 1960 fik samlestalden godkendelse som eksportmarked, og det er vokset til en meget stor forretning, idet der gennemsnitlig omsættes over 300 dyr pr. marked året rundt. Der er marked en gang om ugen. Det har ganske givet været af stor betydning, man beholdt samlestalden, nu eksportmarkedet i Kjellerup by. Omsætningen var i 1965 på 15.270 dyr til en værdi af 20,6 mill. kr.

Kjellerup Andels Kreatureksportforening blev stiftet den 24. november 1943 og leverede de første dyr på samlestalden den 4. februar 1944. Initiativet blev taget af gdr. Chr. Sørensen, Haurbak, der dengang var formand for fællesledelsen. Han blev også kreatureksportforeningens første formand. Regnskabskonsulent N. P. Gam blev fra begyndelsen sekretær og forretningsfører.

Siden er det også blevet varetaget fra regnskabskontoret, idet A. Irgens-Møller overtog det i 1952.

Chr. Sørensen begrundede ønsket om en eksportforening med, at muligheden for, at samlestalden i Kjellerup kunne fortsætte efter krigen, var ringe, og at det i tilfælde af samlestaldens nedlæggelse ville være bedst for egnens landmænd at kunne sælge deres kreaturer i Kjellerup gennem en eksportforening.

Chr. Sørensen fik ret heri, idet han ved et bestyrelsesmøde i eksportforeningen den 20. november 1949 kunne oplyse, at et stort antal samlestalde skulle nedlægges, og at Kjellerup samlestald kun kunne få lov at fortsætte, såfremt der kom dyr nok. At det lykkedes at bevare Kjellerup samlestald skyldes i høj grad eksportforeningen, der ved en henvendelse til medlemmerne opfordrede til at stå sammen og levere deres dyr til samlestalden. Chr. Sørensen var en fremsynet mand, hvilket Kjellerupegnen stadigvæk nyder godt af.

Chr. Sørensen var formand for foreningen til sin død i 1950. Siden da har gdr. Holger Overby, Clausholm, været foreningens formand. Det er en betydelig omsætning, der gennem årene har været i Kjellerup Andels Kreatureksportforening. I 1965 blev omsat 4.433 dyr til en værdi af ca. 5,4 mill. kr.

I henhold til 50-års jubilæumsskriftet har foreningen tidligt været virksom for oprettelse af et grisetorv i Kjellerup. I 1895 anbefalede bestyrelsen en ansøgning til justitsministeriet fra Kjellerup Håndværker- og Borgerforening om oprettelse af et grisetorv (handel med levende månedsgrise) i Kjellerup. Hvordan det gik med dette grisetorv, vides ikke, men i 1954 blev der igen oprettet et grisemarked i Kjellerup, denne gang under medvirken af fællesledelsen. Grisemarkedet benyttede først eksportmarkedets lokaler, men blev senere flyttet til gården ved Schous hotel.

Fra 1. april 1963 blev Kjellerupegnens Landboauktioner (K.E.L.) startet. Der holdtes auktion over husdyr hver fredag formiddag. Man har indtil videre fået lov til at benytte eksportmarkedets nye hal til auktionen. Det er et samarbejde mellem

Glimt fra Kjellerup dyrskue 1953. (Schjøtt foto).

Kjellerup Husmandskreds, Ans og Omegns Landboforening og Kjellerup og Omegns Landboforening. Fra begyndelsen valgtes Ejner Sørensen, Haurbak, til formand og auktionarius, mens konsulent Viggo Pedersen blev sekretær og kasserer.

Kjellerup Bank ordner kreditgivningen. Efter en beskeden begyndelse har auktionerne vist støt fremgang. Sidste år blev der omsat 7.652 dyr, hvoraf hovedparten var smågrise. Det er åbenbart en virksomhed, der vil få varig betydning.

På grund af den stærke forøgelse af maskiner til landbrugsarbejdet blev der i 1954 etableret et samarbejde mellem landboforeningerne i Viborg amt om ansættelse af en maskinkonsulent. I begyndelsen var det kun en halv stilling, idet konsulenten samtidig var lærer ved Asmildkloster Landbrugsskole.

Denne ordning ophørte dog ret hurtigt, da der viste sig at være fuld beskæftigelse for en mand som maskinkonsulent. Fra 1960 er agronom Folmer Nissen, Viborg, ansat som maskinkonsulent, og han har en gang om måneden kontortid i Kjellerup.

Med ungdomsarbejdet er der også et samarbejde, idet agronom Bendt Jystrup, Viborg, fra 1964 er ansat som ungdomskonsulent. Han er i begrænset omfang til rådighed for ungdomsarbejdet her.

Spredte træk af egnens historie

Slaget på Grathe hede.

Når man vil søge oplysninger om en egns historie, er det som regel opnoteringer om krigsbegivenheder, man først støder på. Det er også tilfældet for egnen her. Et af de mest afgørende slag i Danmarkshistorien fandt sted i 1157 på Grathe hede ved Thorning. Det bragte afslutning på striden mellem kongeætlingene Svend, Knud og Valdemar.

Valdemar holdt oprindelig med Svend, og de knuste i 1157 Knuds hære i et slag ved Gedbæk mellem Kjellerup og Thorning, hvorefter Valdemar tog afstand fra Svend. Det kom til et forlig, men ved en fest i Roskilde fik Svend dræbt Knud, mens Valdemar undslap. Senere kom det til kampe mellem Svend og Valdemars hære, og det blev afgjort ved slaget på Grathe hede, hvor Valdemars hære sejrede. Egnen deromkring lå dengang hen som hedestrækninger, og det flade terræn var velegnet for rytteri, som datidens hære hovedsagelig bestod af.

Svend undslap, men nogle af bønderne fandt ham, og en af dem kløvede hans hoved med sin økse. En variation af historien fortæller, at det var bonden på Grågården, der dræbte Svend, fordi han havde voldtaget hans kone. Ved Grågården lå et pilgrimskapel af træ, hvor Svend blev gravsat.

Kong Valdemar gav senere ordre til, at der skulle opføres et stenkapel på stedet. I jorden ved ruinerne af dette kapel fandt man i 1855 liget af en mand med kløvet hoved. Senere er der på stedet på foranledning af digteren Thor Lange rejst et kors til minde om slaget på Grathe hede. Det er ikke langt fra stedet, hvor Grathe kirke senere er blevet bygget.

Lysgård herreds tingsted.

Fra meget gammel tid var Danmark delt i sysler og disse igen i herreder af forskellige størrelser. Hvert af disse havde et herredsting, hvor mindre retssager kunne afgøres. Var sagerne af særlig alvorlig art, blev de henvist til landstingene. Lysgård herred hørte indtil 1660 under Silkeborg lehn, og fra 1660 til 1794 under Silkeborg amt. Siden 1794 hørte det under Hald amt, der senere blev Viborg amt.

Indtil omkring 1700 var herredsfogeden ofte en større gårdfæster uden særlig juridisk uddannelse. Selvfølgelig skulle en herredsfoged kunne læse og skrive, hvilket ikke uden videre kunne forudsættes blandt landalmuen på den tid, da skoleundervisningen først blev almindelig efter kgl. resolution af 1739.

Tingsted under åben himmel.

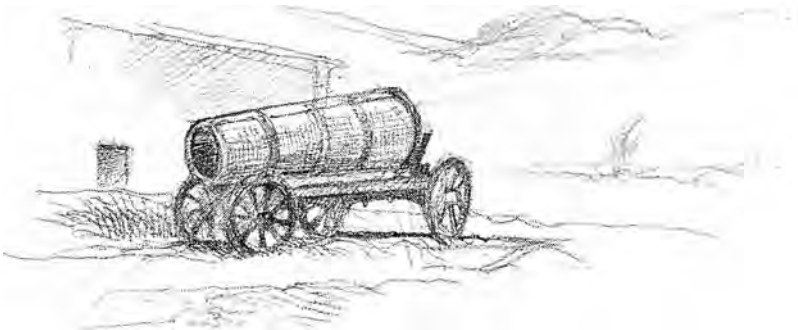
Hvert herred havde sit tingsted og sin galgebakke. Tinget blev almindeligvis holdt en gang ugentlig, og når vejret tillod det under åben himmel. Dette var med velberådet hu ordnet således for at understrege, at hver mand frit kunne indfinde sig og forsvare sin sag og ordentligvis forlade tinget igen som en fri mand.

Tinget for Lysgård herred blev i årene før 1650 vist nok holdt i nærheden af gården Marsvinslund i Vium sogn. En høj nordøst for gården kaldes endnu Tinghøj. Efter 1650 skal herredets tingsted have været Svendshøj vest for Kjellerup.

I 1687 lod kongen nedsætte en kommission for at undersøge en nyordning af retskredsene. Denne kommission fandt ud af, at Lysgård og Hids herred bekvemt kunne sammenlægges, når tingstedet kom til at ligge i nærheden af skellet mellem herrederne.

Tingstedet ved Hinge.

Man fandt frem til, at tingstedet skulle være øst for Hinge. Her blev bygget et tinghus, for nu skulle retshandlingerne ikke mere foregå under åben himmel. Tinghuset fik en smuk belig-

genhed i en dalslugt i skovkanten, lidt tilbagetrukket fra Hinge-Grønbækvejen. Her lå det lunt og godt skærmet mod alle vinde udefra, men stundom har det nok alligevel været stormfulde møder, der blev holdt. Beliggenheden var ret ensom, lige langt fra Hinge by, Frausing og Holms Mølle. Det første retsmøde her blev ifølge tingbogen afholdt den 19. marts 1688.

Det var ikke noget fornemt palæ, man fik til tingsted. Det var et bindingsværkshus med lerklinede vægge og pikket stenbro til gulv. Det var tækket med lyng.

Tinghuset ved Hinge blev benyttet til 1837. Det blev nedbrudt i 1918. En kort overgang blev tingstedet flyttet til Højbjerg, men fra 1842 blev det flyttet til Hørup, hvor det kom til at ligge overfor kirken. Det er den bygning, som nu er præstebolig for valgmenigheden. Det nuværende tinghus i Kjellerup blev opført i 1909.

Kolonisterne på alheden.

Det store, flade areal, som fra gammel tid har fået navnet »alheden«, ligger omtrent i midten af Jylland. Den angives at have en længde på 2½ mil (18 km) og en bredde på 1½ mil (11 km). Den ligger gennemsnitlig ca. 60 m over havoverfladen. Mod øst strækker den sig til Knudstrup. På den tid, de tyske kolonister kom hertil, var det næsten udelukkende et lyngareal

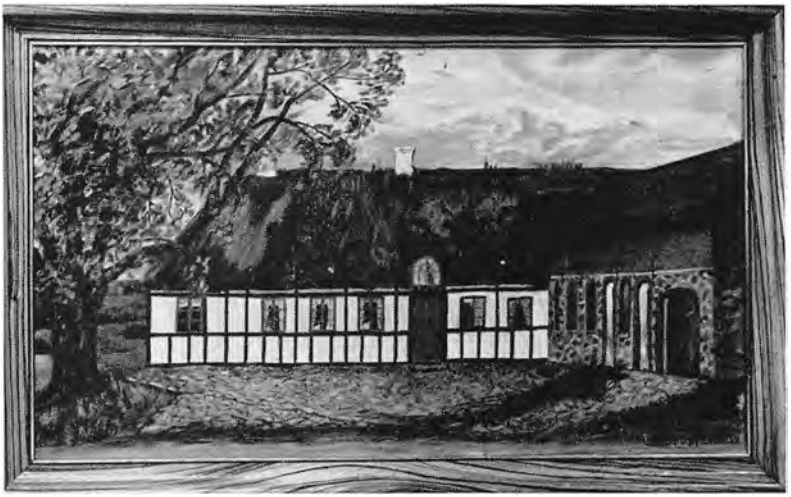
kun med meget spredt bebyggelse. Det var i denne uopdyrkede del af Jylland, de tyske kolonister fik anvist jord til opdyrkning. Fra staten havde man gentagne gange i tiden forud forsøgt at få landets egen befolkning til at bosætte sig på heden, men uden held. Man fik da i stedet folk fra Tyskland til at rejse hertil og bosætte sig.

Det var legationsråd J. F. Moritz fra Frankfurt am Main, som hvervede bønderfolk fra provinsen Pfalz ved Rhinen. Der er ikke tvivl om, at de blev lokket med alt for gyldne løfter. Når folk fra Rhinegnene kunne tænke sig at søge et andet hjemsted, skyldtes det, at landet der havde lidt under forskellige krige, så befolkningen var fattig og udpint.

Den første lille flok kolonister – ni mand og et mulæsel, hedder det i beretningen – kom hertil den 16. oktober 1769, og ret hurtigt fulgte de øvrige efter. Der blev hvervet 265 familier, der ialt med mænd, kvinder og børn talte 965 personer. De blev foreløbig indkvarteret dels i Fredericia og dels i Viborg, da der endnu slet intet var gjort ude på heden, så de kunne tage ophold der. Nu opstod der også tvivl om ejerforholdene til heden, hvor meget der tilhørte kongen, og hvor meget der tilhørte de omkringboende lodsejere. Der blev afholdt flere kommissionsmøder, hvor bl. a. ejerne fra godserne Aunsbjerg, Kjærsholm, Neder Thestrup og Hald var tilsagt.

Det første sted, man anviste kolonisterne grund til at bygge på, var ved Haurdal. Man kan tænke sig disse menneskers skuffelse, når de kom fra Rhinegnene og så blev placeret her, hvor man ikke øjnede et træ eller en dyrket plet, og hvor der ikke boede andre mennesker i vid omkreds. Det var vel ikke underligt, at mange af dem efter kort tid rejste tilbage til deres hjemstavn eller drog andre steder hen. De fleste sled sig dog frem til en tålelig tilværelse, selvom det var under barske forhold.

Kolonisterne førte en meget isoleret tilværelse, hvorfor det tyske sprog holdt sig gennem slægtled. Forholdet til omegnens befolkning var ikke altid godt. I 1766 blev Frederiks kirke byg-

Chr. Sørensens gamle gård på Haurbak. (Efter maleri).
Gården brændte nytårsaften 1958.

get. I begyndelsen blev udelukkende det tyske sprog brugt i kirken. Senere vekslede man mellem dansk og tysk, og så sent som i 1870 blev der sidste gang prædiket på tysk i Frederiks kirke.

En ting af overordentlig stor betydning for hele det danske folk førte kolonisterne med sig. Det var kartoffeldyrkningen. Befolkningen på alheden fik navnet »kartoffeltyskere«, fordi de indførte og dyrkede kartofler.

Nu fører kolonisternes efterkommere ikke mere en isoleret tilværelse på alheden, men mange af de tyske slægtsnavne er bevaret og findes i stort tal på egnen.

Denne bebyggelse af den jydske hede er et mærkeligt kapitel i egnens historie, men givet er det, at kolonisterne i hvert fald ikke i begyndelsen omfattede lyngheden med samme kærlighed, som St. St. Blicher gjorde, da han skrev følgende vers:

»Skøn er for mig den blomsterløse vang,
min brune hede er en Edens have,
der hvile også mine ben engang
blandt mine fædres lyngbegroede grave.«

Blichers egn.

Digterpræsten Steen Steensen Blicher har med sin digtning gjort egnen her kendt, endog i så høj grad, at man i dag taler om Blicheregnen. Blicher er født 1782 i Vium præstegård. Han var i en årrække præst i Thorning, så det er naturligt, at han i sin meget omfattende digtning beskæftiger sig med denne egn. Han har været meget interesseret i bøndernes levevilkår, og han har på fremragende måde forstået at drage den jævne jydske bonde ind i sin digtning. Blichers skildring af datidens mennesketyper, skrevet på såvel jydsk som rigsdansk, er et stykke kulturhistorie, som eftertiden skylder ham megen tak for.

Både St. St. Blicher og hans fader, præsten Niels Blicher har beskæftiget sig direkte med landbrugets problemer og skrevet oplysende artikler om landbrug. Det var vist almindeligt, at datidens præster gjorde det. Der findes her på egnen flere mindesmærker for digterpræsten St. St. Blicher, bl. a. på torvet foran tinghuset i Kjellerup.

Blicher er først og fremmest hedens digter. Han holdt meget af heden og gik tit lange ensomme ture med sin hund og sin bøsse. Det var her, han hentede inspiration til sin digtning. Selvom Blicher var landbrugsinteresseret, har han sikkert ikke ønsket, at hans kære hede skulle forsvinde til fordel for skov og landbrugsland, således som det er sket i de sidste 100 år. Egnen har unægteligt forandret sig meget, siden Blicher skrev sit kendte vers:

»Min fødestavn er lyngens brune land,
min barndomssol har smilt på mørken hede,
min spæde fod har trådt det gule sand,
blandt sorte høje bor min ungdomsglæde.«

Kjellerups udvikling.

Omkring den tid, landboforeningen blev startet, skete der en betydelig udvikling i Kjellerup. Efter datidens forhold voksede byen hurtigt og blev en handelsplads af betydning for omegnen.

I året 1853 blev vejen fra Gl. Kjellerup til Hørup anlagt i dens nuværende retning, og der blev ført en opfyldning tværs over engen (sygehusdalen). Før var der kun kirkevejen, og det var en leret og bugtet hulvej ned forbi Hørup Mølle, hvor der nogle år tidligere kun havde været et vadested over åen.

Landevejen fra Viborg til Silkeborg blev anlagt i 1857. Det er egentlig denne vej, som Kjellerup skylder sin fremkomst. Samtidig med at denne vej blev anlagt, blev det nemlig nødvendigt at flytte den gamle kro i E. Nielsens gård i Gl. Kjellerup over til den korsvej, som nu var dannet. Det var købmand M. Bang, som byggede et gæstgiveri, der kom til at hedde Kjellerup Kro. Oprindelig blev der også drevet købmandshandel. På det tidspunkt blev der tillige begyndt en daglig »diligencefart« mellem Viborg og Silkeborg. Før den tid fik man post fra Viborg, idet en mand fra Vinderslev hentede post to gange ugentlig.

Byen fik efter datidens målestok en rivende udvikling. I starten kaldte man den »Ny Kjellerup«, men ret snart blev det sådan, at man ved Kjellerup forstod det, der lå øst for dalen. I 1868 blev det marked, som i snart 100 år havde været afholdt i Vinderslev, flyttet til Kjellerup. I 1869 blev herredskontoret flyttet fra Holgersdal i Levring til Kjellerup, og samme år blev et apotek oprettet. En læge var flyttet til byen allerede i 1862.

I 1902 arbejdedes der for at få jernbane til Kjellerup. Landboforeningens bestyrelse sendte på foreningens vegne en anbefaling til »Landstingets udvalg for Rødkjærsbro-Kjellerup Banen«, hvor det nævntes, at foreningen talte ca. 1000 medlemmer. Det skete på foranledning af gdr. Hans Jensen, Sjørslev, som da var foreningens næstformand. Anbefalingen har sikkert virket, men det blev først i årene 1910-12, at Rødkjærsbro-Kjellerup Jernbane blev bygget.

KJELLERUP AVIS BOGTRYKKERI